

Elçin Əliyev¹

Quranın reallıqlar ilə uyğunluq baxımından möcüzə olması

Abstrakt

Bu məqalədə əsas məqsəd bundan ibarətdir ki, oxucular Qurandakı hadisələrin real baş vermiş hadisələr olduğunu anlamış olsunlar. Yəni Quranda danışılan bəzi hadisələri gətirib, onların reallıqla uyğun olduğu açıqlanıb, sübuta yetiriləcək.

Bəzi islam düşmənləri, Quranın Allah tərəfindən nazil olduğunu inkar edir və buna dəlil olaraq, Quranda bəyan olunan hadisələrin uydurulmuş olduğunu iddia edirlər. Biz isə Quranda nəql olunan bir neçə tarixi hadisələri gətirərək, onların reallıq ilə uyğun olduğunu sübut edəcəyik. Bununla da İslam düşmənlərinin bu iddialarının yalan olduğu ortaya çıxacaq.

Bundan əlavə, Qurandakı tarixi olayları oxuyanda, bu müqəddəs kitabın möcüzəvi və misilsiz bir kitab olduğu bir daha sübut ediləcək. Çünki bu kitabda bəzən elə hadisələr haqqında məlumat verilir ki, onların doğru olması zaman keçdikdən sonra məlum olub. Misal üçün Allah Quranda Daşa dönərək həlak olmuş Lut peyğəmbərin (ə) qövmü, yerin kürə şəklində olması, atmosfer qatları, dənizlərin bir-birinə qarışmaması, uşağın ana bətnində inkişaf etmə prosesi və bu kimi bir çox məlumatlar haqqında 1400 il bundan öncə xəbər verib. Amma alimlər bu hadisə və məlumatların doğru olduğunu Quranın nazil olmasından əsrlər sonra kəşf edə biliblər.

Açar kəlmələr: Quran, möcüzə, reallıq, uyğunluq

Quranın reallıqlar ilə uyğunluğu baxımından möcüzə olması

Uca yaradanımız olan Allah, göndərdiyi müqəddəs kitabında həm keçmişdə baş vermiş, həm də gələcəkdə baş verəcək bir çox hadisələrdən xəbər verib.

Quranın möcüzəvi və misilsiz bir kitab olmasının bir sübutu da, elə bundan ibarətdir. Yəni əgər Qurandakı keçmiş və gələcəyə aid olan hadisələrə diqqət yetirib, onları araşdırsaq, görürük ki, həmin hadisələrin hamısı tarixdə baş verib və həmin xəbərlər reallıq ilə uyğundur.

¹ - İslam araşdırmaları fakültəsinin məzunu, İslam Araşdırmaları İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, Qum, İran

Bir sözlə, Quranın keçmiş barədə danışdıqlarının hamısı baş vermiş hadisələrdir. Misal üçün Quran Nuhun (ə) gəmisi, Lut Peyğəmbərin (ə) qövmü, Fironun əhvalatı və bu kimi bir çox hadisələrdən xəbər verir və tarixi araşdıranda, görürük ki, həmin hadisələrin heç biri uydurulmuş əhvalatlar deyil. Eyni zamanda da Quranın gələcəkdən danışdıqlarının bir çoxu baş vermiş hadisələrdir. Misal üçün Quran Rum imperiyasının məğlub olmasından sonra, gələcəkdə qalib gəlməsindən xəbər verib və bu hadisə Quranın buyurduğu kimi baş verdi və Rum imperiyası məğlub olduqdan bir müddət sonra, qələbə qazandı. Təbi ki, Quranda Qiyamət gününün baş verməsi kimi bəzi az saylı hadisələr hələ baş tutmamışdır. Amma ümumi olaraq Quranda keçmişə və gələcəyə aid olan bütün hadisələr doğru əhvalatlardır və hamısı reallıqdan ibarətdir.

Quranın bu özəlliyə sahib olması bir daha sübut edir ki, bu kitab Allah tərəfindən göndərilib və misli olmayan, möcüzəvi bir kitabdır.

Bu mövzunu daha yaxşı dərk etmək üçün, bəzi hadisələr ilə yaxından tanış olmaq daha uyğun olardı. Bunu nəzərə alaraq, keçmişdə baş vermiş və Quranda haqqında danışılmış bəzi əhvalatlara işarə edəcəyik.

Daşa dönərək, həlak olmuş Lut peyğəmbərin (ə) qövmü

Tarixdə bir çox zalim hökmdarlar, eləcə də doğru yoldan çıxıb, azgınlıq və zülm içərisində yaşamış çox sayda qövmələr olub. Onlar böyük gücə və hakimiyyətə malik olsalar da, Allah əzab göndərərək, onları yer üzündən sildi. Uca yaradanımız olan Allah onlara əzab göndərdi ki, insanlar üçün ibrət dərsi olsun və hər kəs başa düşsün ki, əzəli və əbədi qüdrətə malik olan şəxs, yalnız Allahdır və bu fani dünyada yalnız Allahın əmri ilə yaşamaq lazımdır.

Allahın qəzəbinə düşərək olan qövmələrdən biri də, Lut peyğəmbərin (ə) qövmüdür. Qısa da olsa, bu qövm haqqında aşağıda məlumat verəcəyik.

Lut Peyğəmbərin (ə) qövmü Pompey şəhərində yaşayıb və onlar zina, şərابخorluq, həmcinsbazlıq və digər haram işlər içərisində qərq olmuşdu. Bu şəhərdə insanlıqdan başqa hər şeyi tapmaq mümkün idi. Tarixi araşdırmalara görə bu şəhərdəki fahişəxanaların sayı, şəhər əhalisinin sayı qədər idi. Bu qövm həddən artıq azgınlığa düşərək olduğu üçün Allah onlara əzab göndərdi və onları daşa döndərərək, məhv etdi. Quran bu tayfa haqqında məlumat verdiyi zaman, onların tarixdəki varlığı haqqında bir məlumat, həmçinin tarixi dəlil və iz yox idi. Bu qövmün yaşadığı qədim və torpaqlar altında itmiş şəhər, ilk dəfə 18-ci əsrin əvvəllərində italyalı bir fermer vasitəsi ilə kəşf oldu. 19-cu əsrdə İtalyalı alimlər bu tarixi şəhərdə araşdırma aparmağa başladılar. Onlar geniş qazıntılardan sonra inandırıcı olmayan səhnələr ilə

üzləşdilər. Çünki qazıntılar nəticəsində kəşf olunan bütün əşyalar, hətta cəsədlər belə daşa dönmüşdü.

Elmi baxımından Pompey şəhərinin məhv olmasına səbəb olan ən mühim amil, bu şəhərin Vedit vulkan dağının ətəyində tikilməsi idi. Vedit vulkan dağının aktivləşmə ehtimalı olmadığı üçün, bu qövm şəhəri həmin dağın ətəyində qurdu və vulkanın aktivləşməsini ehtimal vermədən yaşayışlarına davam etdilər. İllər keçdi və bu qövm həddən artıq günaha qərq oldular. Lut peyğəmbər (ə) öz qövmünü bu çirkin işlərdən çəkəndirməyə cəhd etsə də, onlar yenə öz iyrənc işləri ilə məşğul olmağa davam edirdi.

Nəhayət Allah onlara əzab göndərərək, şəhər və onun əhalisini məhv etdi.

Allah onları aktivləşməsi ehtimal olunmayan vulkanın vasitəsi ilə məhv etdi. Tarixi araşdırmalara görə vulkan aktivləşdi və şəhər əhalisi vulkanın zəhərli maddələri nəticəsində zəhərlənərək, həlak oldular. Vulkan toz-torpaqla birgə, havaya bəzi zəhərli maddələr də buraxdı. Bununla da şəhər əhalisi zəhərlənərək, yerə yıxıldı və vulkandan çıxan toz-torpaq, eləcə də zəhərli kül, onların cəsədləri üzərinə töküldü. Alimlər şəhər əhalisinin daşa dönməsini də, elə zəhərli kül ilə əlaqələndirirlər. Yəni şəhər əhalisinin üzərinə zəhərli kül töküldü və onlar yanaraq yox, bəlkə zəhərlənib öldülər və üzərlərinə tökülmüş zəhərli kül onların cəsədlərini bürüdü, kül soyuduqdan sonra isə, cəsədlərindəki kül daşa çevrildi.

Bu hadisədən uzun illər keçməsinə baxmayaraq, qazıntılar nəticəsində aşkar olunmuş cəsədlər çürümüş olsa da, onların zahiri görünüşü ilk gündə olduğu kimi qalmışdı. Yəni cəsədlər çürüsə də, üzərlərini kül bürüdüüyü üçün, onların zahiri görünüşü pozulmamışdı.

Quran Lut peyğəmbərin (ə) qövmü haqqında belə buyurur: Lutu da (yad et)! Bir zaman o öz qövmünə belə demişdi: “Həqiqətən, siz özünüzdən əvvəl heç bir millətin etmədiyi əxlaqsızlığı edirsiniz. Siz kişilərə (şəhvətlə) yaxınlaşırsınız, yol kəsir və məclislərinizdə çirkin işlər görürsünüz?” Qövmünün cavabı isə: “Əgər doğru söyləyirsənsə, bizə Allahın əzabını gətir!” – demələri oldu. ²

Ənkəbut surəsinin digər ayələrində isə, Allah Lut peyğəmbərin (ə) qövmünə göndərdiyi əzab haqqında danışaraq, belə buyurur: Elçilərimiz Lutun yanına gəldiklərində Lut onlara görə narahat oldu və ürəyi sıxıldı. Onlar belə dedilər: “Qorxma, kədərlənmə! Şübhəsiz, biz arvadın istisna olmaqla, səni və ailəni xilas

² Ənkəbut, 28-29.

edəcəyik. O, (əzab içində) qalanlardan olacaqdır. Etdikləri günahlara görə bu məmləkət xalqının üstünə göydən əzab endirəcəyik”.³

Allah Quranın digər surələrində də Lut peyğəmbərin (ə) qövmü haqqında danışır. Ayələrin hər birində bu azgın tayfanın yanlış və əxlaqdan kənar əməlləri haqqında danışılır.

Misal üçün əraf surəsində Allah belə buyurur: Lutu da (peyğəmbər) göndərdik. Bir zaman o öz qövmünə belə demişdi: “Siz özünüzdən əvvəl heç bir insanın etmədiyi əxlaqsızlığımı edirsiniz? Çünki siz qadınları qoyub kişilərə şəhətlə yaxınlaşırsınız. Siz həqiqətən, həddi aşmış bir qövmsünüz!” Qövmünün cavabı isə ancaq belə demək oldu: “Onları (Lutu və ona inananları) məmləkətinizdən çıxarın! Çünki onlar çox-çox təmiz adamlarmış!” Zövcəsi istisna olmaqla, onu (Lutu) və ailəsini xilas etdik. Zövcəsi (əzab içində) qalanlardan oldu. Onların üstünə (daş) yağışı yağdırdıq. Bax gör, günahkarların aqibəti necə oldu!⁴

Hicr surəsində yenə Allah Lut Peyğəmbər (ə) və onun azgın tayfası haqqında danışaraq, belə buyurur: Elçilər Lut ailəsinin yanına gəldikləri zaman; (Lut) dedi: “Həqiqətən, siz tanımadığımız insanlarsınız”. (Mələklər) dedilər: “Əksinə, biz sənə onların şübhə etdiklərini (əzabı) gətirmişik. Sənə haqqı gətirmişik. Həqiqətən, biz doğru söyləyirik. Gecənin bir vaxtı ailəni yola çıxart, sən də onların arxasınca get. Sizdən heç kim dönmə arxasına baxmasın və sizə əmr olunan yerə gedin!” Və ona (Luta) bu əmri vəhy etdik: “Səhər vaxtı bunların (kafirlərin) kökü kəsilmiş olacaq”. Şəhər əhalisi sevinərək (mələklərin yanına) gəldilər. (Lut) dedi: “Bunlar mənim qonaqlarımdır, mənə biabır etməyin! Allahdan qorxun və mənə rüsvay etməyin!” Onlar dedilər: “Sənə camaatın işinə qarışmağı qadağan etməmişdikmi?” (Lut) dedi: “Əgər (düşündüyünüz şeyi) edəcəksinizsə, bunlar mənim qızlarımdır (qızlarımla evlənin!)” (Ey Peyğəmbər!) Sənin həyatına and olsun ki, həqiqətən, onlar sərxoşluqları (ehtirasları) içində çaşqın bir vəziyyətdə idilər. Beləcə, günəş doğarkən o qorxunc səs onları yaxaladı. Oranın altını üstünə çevirdik və onların üstünə odda bişmiş palçıqdan daşlar yağdırdıq.⁵

Lut Peyğəmbərin (ə) qövmü haqqında nazil olan bu və digər ayələri oxuyanda, bu qövmün fəsad, Allahın peyğəmbərinə (ə) qarşı itaətsizlik, inadkarklıq, Allaha şərikin qoşma, bir çox böyük və iyrənc günahlar içərisində qərq olduqları məlum olur. Həmçinin bu surənin son ayələrindən belə nəticəyə gəlmək olur ki, bu qövm göydən yağan isti daş və torpaq nəticəsində həlak olub. Buda bir daha onu sübut edir ki,

³ Ənkəbut, 33-34.

⁴ Əraf, 80-84.

⁵ Hicr, 61-75.

şəhərdə yaşayan üsyankar tayfa, Allahın əmri ilə aktivləşən vulkanın vasitəsi ilə həlakətə uğradı.

Ümumi olaraq Allah Lut peyğəmbər (ə) və onun üsyankar qövmü haqqında Əraf, Hud, Hicr, Ənbiya, Nəml, Ənkəbut, Saffat, Zariyat və Qəmər surələrində danışaraq, kifayət qədər məlumat verib. Adı çəkilən surələrin bəzi ayələrində bu qövmün xüsusiyyəti və əzab növü haqqında oxşar məlumatlar verilir.

Musa peyğəmbərin (ə) qırmızı dənizi ikiye bölməsi

Quranda adı çox çəkilən peyğəmbərlərdən biri də, Musa (ə) peyğəmbərdir. Uca yaradanımız olan Allah Quranın müxtəlif surə və ayələrində, Musa peyğəmbərin (ə) doğulduğu gündən, peyğəmbərliyə seçildiyi günə qədər və başına gələn bir çox hadisələr barədə ətraflı məlumat verib.

Musa peyğəmbər (ə) haqqında nazil olan ayələri oxuyanda, görürük ki, Allah Musa peyğəmbərin (ə) doğulub, Fironun sarayında inanılmayan və möcüzəvi şəkildə böyüməsini ətraflı olaraq açıqlayır. Firon Musanın (ə) dünyaya gəldiyi ildə doğulmuş bütün oğlan uşaqlarını qətl etməyi əmr etdiyi halda, Musa (ə) Fironun sarayında böyüyür, peyğəmbərliyə seçilənə qədər Fironun gözü önündə və həmin sarayda yaşayır və sonda Fironun zülmə dolu olan hakimiyyətini alt-üst edir.

Musa peyğəmbərin (ə) İsrail oğulları ilə birgə Misir və Fironun sarayından çıxıb, qırmızı dənizə tərəf hərəkət etməsi və qırmızı dənizin ikiye bölünməsi, həmçinin Musa peyğəmbərin (ə) digər möcuzələri haqqında Quranda geniş məlumat verilib.

Burada ortaya belə bir sual çıxır ki, Musa peyğəmbərin (ə) möcüzələri haqqında elmi tədqiqatçılar necə düşünür? Yəni günümüzdəki alim və tədqiqatçılar Musanın (ə) möcüzələrinə, o cümlədən dənizi ikiye ayırma hadisəsinə necə baxır? Bu suala cavab vermədən öncə, Musa peyğəmbərin (ə) möcüzələrindən sadəcə birini misal gətirmək məntiqə daha uyğun olardı. Çünki bir qədər əvvəldə qeyd etmişdik ki, Musa peyğəmbərin (ə) çox sayda möcüzələri olub və onların hər birinə elmi baxımından yanaşsaq, yazı çox uzanar. Bunu nəzərə alaraq, Musa peyğəmbərin (ə) möcüzələri içərisindən sadəcə bir möcüzəsini araşdıracağıq və həmin möcüzə də, qırmızı dənizin ikiye ayrılmasından ibarətdir.

Əgər bu tarixi hadisəyə elmi baxımından yanaşsaq, görərik ki, Musa peyğəmbərin (ə) qırmızı dənizi ikiye ayırıb, keçdiyi yer, coğrafi baxımından dağlıq ərazi olub. Ona görə də Musa (ə) və İsrail oğullarının Fironun əlindən qaçaacağı yeganə yer, qırmızı dənizə tərəf idi. Quranda bütün bu deyilənlər haqqında kifayət qədər məlumatlar var. Alim və tədqiqatçılar Musanın (ə) İsrail oğulları ilə birgə Misirdən qaçış hadisəsinə aid olan ayələri oxuduqdan sonra, inanılmaz nəticələr əldə etdilər.

Tədqiqatçılar dənizin ikiye bölünməsi haqqında inanılmaz nəticələr ilə qarşılaşdılar. Belə ki, alimlərin dənizin ikiye bölünməsi haqqında etdikləri tədqiqatlardan sonra əldə etdiyi nəticələr, Quran ayələrində deyilənlər ilə eyni və çox oxşar idi. Tədqiqatçılar qırmızı dənizin ikiye bölünməsinə, eləcə də Musa (ə) və İsrail oğullarının Fironun xilas olma hadisəsini elmi metodla sübut ediblər.

Tədqiqatçıların əldə etdiyi nəticəyə əsasən, dənizin ikiye bölünməsi üçün saniyədə 30 metrlik sürəti olan tufanın baş verməsi lazım idi. Musa peyğəmbər (ə) də məhz həmin sürətli tufanın vasitəsi ilə dənizi ikiye bölərək, misli görülməyən bir möcüzə göstərdi. Bir çox tədqiqatçıların araşdırmalarına əsasən, sürəti çox olan tufanlar dəniz suyunu ikiye bölmə gücünə malikdir.

Bunları nəzərə alanda, belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, Qurandakı bütün hadisələr real hadisələrdir və həmin əhvalatların heç biri uydurulmuş deyil. Yəni dənizin ikiye ayrılma hadisəsi tarixdə baş vermiş bir hadisədir və hətta günümüzdəki alim və tədqiqatçılar həmin qeyri adi hadisələrin realıq ilə uyğun olduğunu sübut ediblər.

Allah Quranın bir çox ayələrində Musa (ə) və İsrail oğullarına aid əhvalatı geniş şəkildə açıqlayıb. Aşağıda həmin ayələrdən bəzisini gətirəcəyik.

Şübhəsiz ki, Biz Musaya: “Qullarımla birlikdə gecə yola çıx! (Fironun sizə) yetişməsindən qorxmadan və əndişəyə düşmədən onlar üçün dənizdə quru bir yol aç!” - deyərək vəhy etdik. (Bu ilahi əmrdən sonra Həzrət. Musa qövmü ilə birlikdə gecə yola çıxmış, Firon da bundan xəbər tutmuşdu.) Buna görə də Firon ordusu ilə onları təqib etdi. Beləcə, dəniz onları bütövlüklə suya qarşılıqlı etdi. Firon öz qövmünü azdırdı və doğru yola yönəltmədi.⁶

İsrail oğullarını dənizdən keçirdik. Firon və əsgərləri zalımcasına və düşməncəsinə onları izlədilər. Nəhayət, Firon boğularkən dedi: “Mən İsrail oğullarının inandığı ilahdan başqa bir ilah olmadığına iman gətirdim. Mən də müsəlmanlardanam!”⁷

Dənizi (yarıb keçdikdən sonra) açıq qoy! Şübhəsiz ki, onlar suda boğulacaq bir ordudur”. (Bundan sonra Həzrət Musa əsasını dənizə vurmuş və dəniz yarılmışdı. Musa peyğəmbər və qövmü dənizi keçdikdən sonra onların arxasınca gələn Firon və ordusu suda boğularaq məhv olmuşdu).⁸

Ayələri oxuyanda, Musa (ə) peyğəmbər və İsrail oğullarının Fironun zülmündən necə xilas olduqları məlum olur. Həmçinin ayələrdə dənizin ikiye ayrılması barədə

⁶ Ta-ha, 77-79.

⁷ Yunus,90.

⁸ Duxan, 24.

də danışılır. Dənizin ikiye ayrılması həm Musa (ə) peyğəmbərin dövründə, həm də hal-hazırdakı dövrdə misli görünməmiş möcüzələrdəndir.

Quranın Mələklər aləmindən yer üzünə nazil olması

Quranın möcüzələrindən biri də, bu müqəddəs kitabın Cəbrail mələyinin vasitəsi ilə Peyğəmbərə (s.ə) nazil olmasıdır. Quran Məkkə şəhərində nazil olub və bu kitab islam dininin ən mötəbər və əsas kitabıdır. Ayələrə əsasən Quranın nazil olma tarixi Ramazan ayına və Qədr gecəsinə təsadüf edir. On iki ay içərisində ən önəmli və dəyərli Ramazan ayı olduğu üçün, eyni zamanda da il boyu bütün gecələr içərisində Qədr gecəsi ən üstün gecə olduğunu nəzərə alanda, bu kitabın nə qədər əzəmətli bir kitab olduğu məlum olur.

Təsəvvür edin ki, dünyada mövcud olan milyonlarla kitab içərisində bir tək Quran Allah tərəfindən göndərilib və yalnız bu müqəddəs kitabın müəllifi aləmlərin Rəbbi olan Allahdır. Bundan üstün bir möcüzəmi ola bilər? Təsəvvür edin ki, bir insana Allah çox sayda ismarıclar yollayır və sonda həmin ismarıclar kitab həddinə çatır. Ona görə də Quranın misilsiz və tayı-bərabəri olmayan bir kitab olmasının əsas səbəblərindən biri də budur ki, bu kitab mələklər aləmindən və Allahın vasitəsi ilə göndərilmiş bir kitabdır.

Bəzi islam düşmənləri və islamdan xəbəri olmalaynlar Quranın Allah tərəfindən göndərilmədiyini iddia edirlər. Onların iddiasına görə Quranı Peyğəmbərin (s.ə) özü yazıb və bu kitab Allah tərəfindən göndərilməyib.

Bu düşüncədə olan insanlar həm Peyğəmbərin (s.ə) dövründə olub, həm də hal-hazırdakı dövrdə var.

Allah bu düşüncənin yanlış olduğunu bildirmək üçün bir neçə Quran ayəsi nazil edib və bu ayələrin vasitəsi ilə onların yanlış fikirdə olduqlarını sübut edib.

Allah ayələrin bəzində bu yanlış fikirdə olan insanları Qurana oxşar olan kitabın gətirilməsini istəyir. Yəni Allah həmin insanlara üz tutaraq, belə buyurur: “Əgər Quranın Allah tərəfindən nazil olmasına inanmayıb, onun bir insan tərəfindən yazıldığını iddia edirsinizsə, onda sizdə Quran kimi bir kitab yazın”.

Təbii ki, Peyğəmbərin (s.ə) sağlığından indiyə qədər Quran kimi və ya Qurana bənzər bir kitab yazmaq istəyənlərin sayı heçdə az olmayıb. Amma onların cəhdi puça çıxıb və bu məntiqsiz addımları ilə özlərini gülünc vəziyyətə salıblar.

Allah ayələrin birində həmin insanlara üz tutaraq, belə buyurur:

De: “Əgər insanlar və cinlər bu Qurana bənzər bir şey gətirmək üçün bir yerə toplaşıb, bir-birinə kömək etsələr belə ona bənzərini gətirə bilməzlər”. 9

Diqqət etsək, görərik ki, Allah açıq şəkildə bütün insanlardan və hətta cinlərdən belə Qurana bənzər bir kitabın gətirmələrini istəyir. Allahın bu istəyinin mənası budur ki, əgər Quran Allah tərəfindən yox, insan tərəfindən yazılsa idi, Qurana bənzər digər bir kitabın yazılması mümkün olardı. Əsrlərdir ki, Allahın bu çağırışı öz yerində qalıb, amma Allah və Peyğəmbərə (s.ə) iftira edənlər nəinki Quran kimi bir kitab yazma bilməyiblər, heç Quran ayəsi kimi bir ayə də gətirməyə qüdrətləri olmayıb və ola da bilməz.

Dağların hərəkət etməsi

Allah Quranda dağların hərəkət etməsi barədə bizə xəbər verir. Bir qədər düşünsək, başa düşərik ki, on dörd əsir bundan qabaq dağların hərəkət etməsini heç kim kəşf edə bilməzdi. Çünki həmin dövrdə elm günümüzdəki kimi inkişaf etməmişdi və dağların hərəkət etməsini sübut etmək üçün kifayət qədər imkanlar da yox idi. Amma Allah Quranda bu həqiqətə işarə edib, dağların hərəkət etməsindən danışır. Diqqət etsək, görərik ki, Allah bu ayədə açıq şəkildə dağların hərəkətsiz olmadıqlarını və onların daim hərəkətdə olduqlarını açıqlayır.

Ona görə də Quranın belə bir mövzu haqqında danışması bir daha onu sübut edir ki, bu kitabda deyilənlərin hər biri realıq ilə uyğundur.

Allah Peyğəmbərə (s.ə) xitab edərək, belə buyurur: Sən dağlara baxıb onları hərəkətsiz durmuş güman edərsən, halbuki onlar bulud keçdiyi kimi keçib gedərlər. Bu, hər şeyi kamil şəkildə edən Allahın işidir. Şübhəsiz ki, O, etdiklərinizdən xəbərdardır. ¹⁰

Dağların bu hərəkəti üzərində dayandıqları Yer qabığının hərəkətindən meydana gəlir. Yer qabığı özündən daha çox qalın olan mantiya təbəqəsinin üstündə sanki üzür.

İlk dəfə XX əsrin əvvəllərində Alfred Veqner adlı alman alimi Yer kürəsindəki qitələrin dünyanın yaradıldığı ilkin dövrdə bir yerdə olduqlarını, onların sonradan ayrılaraq müxtəlif istiqamətlərə doğru uzlaşdıqlarını iddia etmişdi.

Ancaq geoloqlar Veqnerin iddiasının doğruluğunu onun ölümündən yalnız 50 il sonra, yəni 1980-ci illərdə başa düşə bildilər.

⁹ İsra, 88.

¹⁰ Nəml, 88.

Veqner 1915-ci ildə dərc olunan bir məqaləsində qeyd edirdi ki, Yer kürəsinin quru hissələri təxminən 500 milyon il əvvəl bir-birinə bitişik idilər. Pangeya deyilən bu böyük quru hissəsi Cənub qütbündə yerləşirdi.

Təxminən 180 milyon il əvvəl Pangeya iki yerə ayrılıb. Müxtəlif istiqamətlərə ayrılan bu iki nəhəng qitədən birincisi özündə Afrika, Avstraliya, Antarktika və Hindistanı ehtiva edən Qondrana idi. İkincisi isə Avropa, Şimali Amerika və Hindistan istisna olmaqla Asiyadan ibarət Lavrasiya idi.

Bu bölünmədən sonra təxminən 150 milyon il ərzində Qondrana və Lavrasiya müxtəlif dövrlərdə daha kiçik hissələrə ayrıldılar.

Pangeyanın hissələrə bölünməsi ilə ortaya çıxan bu qitələr quru və dəniz arasında ildə bir neçə santimetrlik uzaqlaşmalarla Yer üzərində bir-birindən davamlı olaraq uzaqşırlar.

Yer qabığının XX əsrin əvvəllərində aparılmış geoloji tədqiqatlar nəticəsində kəşf edilən bu hərəkəti elmi əsərlərdə belə izah edilir: Yer qabığı və yuxarı mantiyadan meydana gələn 100 km qalınlığındakı Yerin üst qatı «təbəqə» deyilən hissələrdən təşkil edilmişdir.

Dünyanın səthini təşkil edən 6 böyük təbəqə və saysız-hesabsız kiçik təbəqələr mövcuddur. «Təbəqə tetonogiyası» deyilən nəzəriyyəyə görə, bu təbəqələr qitələri və okean tabanını da özü ilə apararaq dünya üzərində hərəkət edir...

Qitələrin hərəkətinin ildə 1-5 sm arasında olması dəqiq şəkildə hesablanıb. Təbəqələr bu cür hərəkət etdikcə dünyanın coğrafiyasında da dəyişikliklər meydana gəlir. Məsələn, Atlantik okeanı hər il bir az genişlənir.

Burada qeyd edilməsi vacib olan bir məsələ də budur: Allah dağların hərəkət etdiyini ayədə «keçib getmə» olaraq bildirib. Həmçinin alimlərin bu gün bu hərəkəti ifadə etmək üçün ingilis dilində işlətdiyi «shtestutefd vkşae» kəlməsinin də tərcüməsi «qitələrin sürüşməsi»dir.

Qitələrin bir-birindən ayrılması Quranın göndərildiyi dövrdə müşahidə edilə bilməyən bir məsələdir. Allah ayədə bildirilən «dağlara baxıb onları donmuş zənn edərsən» ifadəsi ilə insanların bu məsələni necə dəyərləndirdiyini əvvəlcədən xəbər verib. Ancaq ayənin davamı ilə bir həqiqəti də açıqlayıb və dağların buludların keçdiyi kimi keçib getdiyini xəbər verib.

Göründüyü kimi, ayədə dağların yerləşdiyi təbəqənin hərəkət etməsinə aydın şəkildə diqqət yetirilir. Elmin yeni kəşf etdiyi bu həqiqətin Quranda bildirilməsi şübhəsiz ki, Quranın möcüzələrindən biridir. Eyni zamanda da Quranın dağların hərəkəti barədə söylədikləri həqiqətlər bir daha onu sübut edir ki, bu müqəddəs kitabda danışılanların hamısı reallıq ilə uyğundur.

Yağışın meydana gəlməsi

Uzun illər boyu yağışın necə yaranması insanlar üçün bir sirr idi. Onlar yağışın necə əmələ gəlməsi barədə çox sayda tədqiqatlar etsələr də, heç bir nəticə əldə edə bilmirdilər. Zaman keçdi və meteoroloji radarların ərsəyə gəlməsi ilə, nəhayət ki, yağışın yaranma prosesini başa düşə bildilər.

Yağış üç mərhələdən keçərək əmələ gəlir. Əvvəlcə yağışın "xammalı" külək vasitəsi ilə havaya qalxır, sonra buludlar meydana gəlir, nəhayət, sonda yağış damcıları ortaya çıxır. Quranda yağışın əmələ gəlməsi ilə əlaqədar söyləmələr isə bütövlükdə bu proseslərin mahiyyətini açıqlayır. Bir ayədə yağışın yaranması prosesi haqqında belə məlumat verilir:

"Buludları hərəkətə gətirən, küləkləri göndərən onları göy üzündə istədiyi kimi yayan və topa-topa edən Allah'dır. Artıq buludların arasından yağış çıxdığını görürsən. Onu (yağışı) bəndələrindən istədiyinə verən kimi onlar sevinirlər".¹¹

İndi isə bu ayədə ifadə edilən üç mərhələni araşdıraq:

1-ci mərhələ. "Allah küləkləri göndərir..." Okeanlardakı suyun köpüklənməsi nəticəsində əmələ gələn saysız hava qabarcıqları davamlı şəkildə ortaya çıxdıqda su zərrələri mütəmadi olaraq havada fırlanır. Duzlarla zəngin olan bu su zərrələri daha sonra küləklər vasitəsilə yuxarıya - atmosfərə doğru yol alır. Aerosol adlandırılan bu kiçik su zərrələri dənizlərdən qalxan su buxarını "su tələsi" adı verilən bir mexanizmlə öz ətrafında kiçik damcılar halında toplayaraq bulud topalarını əmələ gətirir.

2-ci mərhələ. "...Buludları hərəkətə gətirər, onları göy üzündə istədiyi kimi yaradar və topa-topa edər..." Duz kristallarının və yaxud da havadakı toz zərrəciklərinin ətrafında sıxlaşan su buxarı sayəsində buludlar əmələ gəlir. Bunların içindəki su damcıları çox kiçik (0,01 və 0,02 mm) olduğuna görə, onlar havadan asılı qalır və havaya yayılırlar. Beləcə, göy buludlarla örtülür.

¹¹ Rum, 48.

3-cü mərhələ. "...Artıq buludların arasından yağış çıxdığını görürsən".

Duz kristalları və toz zərrəcikləri ətrafında yığılan su damcıları artıb qalınlaşaraq yağış damcılarını əmələ gətirirlər. Beləcə, havada daha da böyüyən və ağırlaşan damcılar buluddan ayrılaraq yağış şəklində yerə düşməyə başlayır.

Göründüyü kimi, yağışın əmələ gəlməsinin hər bir mərhələsi Quran ayələrində aydın şəkildə təsvir olunub. Həm də bu mərhələlər elmi mənbələrdəki mərhələlərə uyğun olaraq açıqlanıb. Dünyadakı əksər təbii hadisələrdə olduğu kimi, bu məsələdə də Allah ən doğru olanı açıqlamış, həm də bunu elmi kəşflərdən əsrlərlə əvvəl Quran vasitəsilə insanlara çatdırmışdır.

Başqa bir ayədə isə yağışın əmələ gəlməsi haqda bu məlumatlar verilir:

"Məgər görmürsənmi ki, Allah buludları qovur, sonra onları bir-birinə qovuşdurur, sonra da onları bulud topasına çevirir. Sən onun arasından yağmur çıxdığını görürsən. Allah göydən, oradakı dağlar kimi buludlardan dolu yağdırır. Sonra da onunla istədiyini vurur, istədiyindən də onu uzaq edir. Buludların şimşəyinin parıltısı az qalır ki, gözləri kor etsin".¹²

Buludların tiplərini öyrənən alimlər yağışın əmələ gəlməsi ilə bağlı heyranəmiz nəticələr əldə ediblər. Yağış buludları müəyyən bir sistem və mərhələ daxilində əmələ gəlir və öz formasını alır. Yağış buludlarından biri olan kümülönimbus növlü buludların əmələ gəlməsi prosesinin elmi izahı aşağıdakı kimidir:

1-ci mərhələ. Qovulma: buludlar olduqları yerdən küləklər tərəfindən tərpədilərək qovulurlar.

2-ci mərhələ. Toplanma: külək tərəfindən qovulan bu kiçik buludlar (kümülönimbus) qovulduqları başqa yerdə toplanıb yeni böyük buludları əmələ gətirirlər.

3-cü mərhələ. Yaranma: kiçik buludlar birləşəndən sonra böyük buludun içindəki yuxarı çəkmək gücü çoxalır. Buludun mərkəzindəki yuxarı çəkmə gücü kənarlardakı analoji gücdən daha çoxdur. Bu yuxarı çəkmələr buludun gövdəsindən başlayaraq yuxarı istiqamətə doğru böyüməsinə səbəb olur. Bununla da buludlar yuxarı tərəfə genişlənərək üst-üstə yığılır. Bu da yuxarı tərəfə doğru böyüyən buludun gövdəsinin atmosferin daha sərin yerlərinə tərəf uzanmasına səbəb olur. Bu nöqtədə atmosferin sərin qatlarındakı buludda olan su və dolu damcıları böyüməyə başlayır. Bu mərhələlərin nəticəsində su və dolu damcıları yuxarı çəkilmə gücünün onları

¹² Nur, 43.

dəstəkləyə bilməyəcəyi qədər ağırlaşdığı vaxt buludlardan yağış, dolu və s. yağmağa başlayır.

Unutmaq olmaz ki, meteoroloqlar buludun əmələ gəlməsi, strukturu və funksiyası ilə bağlı proseslərin bütün təfərrüatlarını yalnız son dövrlərdə, özü də son dövrün inkişaf etmiş elmi-texniki nailiyyətlərindən (təyyarə, süni peyklər, kompyuter və s.) istifadə etməklə öyrəniblər. Amma nəzərdən qaçırılmamalıdır ki, bütün bunlar barədə hələ 1400 il bundan əvvəl Allahın bu ayələrində məlumat verilmişdi.

Barmaq izlərindəki " Şəxsiyyət vəsiqəsi"

Quranda insanları ölümündən sonra diriltmənin Allah üçün çox asan olduğu bildirilir və bu zaman insanların xüsusilə barmaqlarının uclarına diqqət yetirilir.

Əzəli və əbədi yaradanımız olan Allah belə buyurur: İnsan elə zənn edir ki, Biz onun sümüklərini bir yerə yığa bilməyəcəyik? Bəli, biz onun barmaq uclarını da (yenidən) düzəltməyə qadirik.¹³

Ayədə barmaq uclarının vurğulanması son dərəcə hikmətamizdir. Çünki bütün insanların barmaq izləri tamamilə bənzərsiz və təkrarsız, tamamilə özünəməxsusdur. Yer üzündə yaşayan hər bir insanın barmaq izi digər insanın barmaq izindən fərqlənir. Bundan başqa, tarix boyunca yaşamış insanların barmaq izləri də bir-birindən fərqlidir. Həmçinin eyni DNT düzlüyünə malik olan və eyni yumurtadan yaranan əkilər də fərqli barmaq izlərinə sahibdir.

Barmaq izi doğuşdan əvvəl dölün üzərində son şəklini alır və barmaq onun dəri strukturunu deformasiyaya uğradaraq tamamilə sıradan çıxaran yara almasa, bu izlər ömür boyu sabit qalır. Buna görə də insanlar barmaq izlərini öyrənən elmdən hansısa bir şəxsi müəyyənləşdirmək məqsədilə istifadə edirlər. Bu elm həmin izləri müəyyənləşdirməkdə əsas vasitədir.

Burada ən mühüm məsələ barmaq izlərinin özünəməxsusluğunun yalnız XIX əsrin axırlarında kəşf edilməsidir. Ondan əvvəl insanlar barmaq izlərini heç bir xüsusiyyəti və mənası olmayan cizgilər kimi qəbul edirdilər. Quranda isə o dövrdə heç kimin ağlına gəlməyən barmaq izlərindən bəhs olunur və bu izlərin ancaq zamanımızda qeyd edilən əhəmiyyətinə diqqət yetirilir.

Peyğəmbərin (s.ə) zamanında yaşayan insanlar üçün barmaq izlərinin heç bir əhəmiyyəti yox idi. Onlar barmaq izlərinə diqqət etsələr də, bu izlər onlar üçün heç bir əhəmiyyət daşıyırdı. 1856-cı ildə İngiltərəli bir alim hər insanın barmaq izinin özünə məxsus olduğunu kəşf etdi. Qeyd olunan tarixə qədər insanlar barmaq

¹³ Qiyamət, 3-4.

izlərinin bu xüsusiyyətə malik olduğundan xəbərsiz idilər. Alimlər bütün insanların barmaq izlərinin fərqli və özünə məxsus bir izə sahib olduğunu kəşf edəndən sonra, hər bir insanın barmaq izi, onun şəxsiyyət vəsiqəsinə çevrildi. Zaman keçdi və polislər cinayətkarları tapmaq və ya naməlum vəziyyətə düşmüş cəsədlərin şəxsiyyətini müəyyən etmək üçün barmaq izlərindən istifadə etməyə başladılar. Hər bir insanın, hətta əkilərin belə barmaq izləri fərqli olduğu üçün, onları dəyişdirmək mümkün deyil və hər bir insanın barmaq izi, əslində onun imzasıdır.

Əzəmətli yaradanımız olan Allah, on dörd əsr bundan öncə insanların barmaq izləri haqqında müqəddəs Quranda xəbər verib və bu xəbər bir daha onu sübut edir ki, Quranda danışılan bütün xəbərlər real məlumatlardan ibarətdir.

Yerin kürə şəklində olması

Əsrlər boyu insanlar yer kürəsinin forması barədə fərqli fikirdə olublar. Bəzi alimlər yerin dairəvi, bəziləri isə düz olmasına inanırdılar. Uzun illər keçdi və bir neçə əsr bundan qabaq alimlər məntiqi və elmi dəlillərə əsaslanaraq, yer kürəsinin kürə şəklində olduğunu sübut edə bildilər.

Zaman keçdi, texnologiya inkişaf etdi və insan kosmosa ayaq qoymağa başladı. Kosmosdan yerin kürə şəklində olduğu çox aydın şəkildə bəlli olurdu.

Əgər Qurani müəlisə etsək, yerin kürə şəklində olduğunu sübut edən ayələrə rast gələ bilərik.

Misal üçün Allah Quranda buyurur: Allah göyləri və yeri haqq ilə yaratdı. O, gecəni gündüzə, gündüzü də gecəyə bürüyür. Günəşi və ayı da (süzə) ram etdi. Hər biri müəyyən bir müddətə qədər (öz orbitində) hərəkət edir. Bilin ki, O, yenilməz qüvvət sahibidir, çox bağışlayandır. ¹⁴

Diqqət etsək, görərik ki, ayədə “Bürüyür” sözü işlədilib. Ərəb dilində “Bürüyür” sözü “Yükəvvir” olaraq işlənir və ərəblər bu sözü başa əmmamə bükmək üçün də işlədirlər. Yəni necə ki, insanın başı dairəvidir, yer kürəsi də dairəvidir və bu baxımdan da Allah yer kürəsi üçün də ayədə “Bürüdü” sözünü işlədib.

Yerin kürə şəklində olduğuna dəlalət edən digər ayələr isə aşağıdakılardan ibarətdir.

Və həmişə zəif və aciz dəstəni o torpaqların çox xeyir-bərəkətli etdiyimiz şərq və qərblərinin varisi təyin etdik. ¹⁵

¹⁴ Zümər, 5.

¹⁵ Əraf, 137.

Göylərin, yerin və onların arasında olanların Rəbbidir. Məşriqlərin Rəbbidir. ¹⁶

And olsun məşriqlərin və məğriblərin Rəbbinə, biz qadirik. ¹⁷

Ayələr hamısı məşriq və məğriblərin (günçıxan və günbatanların) birdən çox olduğunu göstərir. Bu da təbii ki, yerin kürəvi olmasına dəlalət edir. Çünki yer hamar və düz şəkildə olsaydı dünyanın bir şərq və bir də qərbi olardı. Yer yalnız kürəvi olduğu təqdirdə ayrılığı ilə mütənasib olaraq hər nöqtəsinin ayrı-ayrılıqda şərq və qərbi olacaqdır. Bu da, günəşin onun bir nöqtəsində doğması digər nöqtəsində batması deməkdir. Deməli, ayələrdəki məşriq və məğribin çoxluğu Yerin kürə şəklində olmasına əyani sübutdur.

Məsum imamların (ə) hədislərində, o cümlədən İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan hədisdə, yerin kürəvi olmasını aydın şəkildə anlamaq olar. Hədislərin birində imam Sadiq (ə) buyurur:

“Səfərlərimin birində bir kişi mənimlə yol yoldaşı oldu. O, həmişə məğrib namazını gecənin qaranlığında və səhər namazını tam qaranlıqda (gecənin axırında) qılırdı. Amma mən onun əksinə olaraq günəş qürub edəndə məğrib namazını qılırdım. Fəcr doğanda isə səhər namazını yerinə yetirirdim. Həmin kişi məndən onun kimi etməyimi istədi. O, öz əməlini belə izah edirdi: "Gün bizim torpağımıza doğmazdan öncə başqalarının torpağına doğur. Bizim yerlərdən batandan sonra hələ də başqalarına nur saçır”.

İmam Sadiq (ə) buyurur ki, mən cavabında dedim: Bizim vəzifəmiz budur ki, günəş bizim üfüqdə batdığı zaman məğrib namazını qılaq. Günəşin digər nöqtələrdə də batdığını gözləməməliyik. Fəcr doğan zaman səhər namazını qılmalıyıq, baxmayaraq ki, günəş hələ digər yerlərdə doğmuşdur. Belə ki, həmin nöqtələrdə yaşayan insanlar öz namazlarını fəcr doğan zaman və günəş batan zaman öz üfüqləri ilə yerinə yetirməlidirlər. ¹⁸

Bu həqiqəti İmam (ə) digər bir hədisdə belə bəyan edir: "Sən məntəqənin məşriq və məğribini öz əməlin üçün meyar qərar verməlisən." Bu ayə və hədislərin hər biri Yerin kürəvi şəklində və Quranın reallıqlar ilə uyğun olmasını sübut edir.

İnsanın Su və Torpaqdan yaradılması

Allah-tala insanların yaradılışında istifadə olunan ilkin materialların su və torpaq olduğunu bildirir. Qurana müraciət etsək, görərik ki, bəzən həmin maddələr

¹⁶ Səffat, 5.

¹⁷ Məaric, 40.

¹⁸ Vəsailuş-şie, cild 1, səh 237.

ayrılıqda zikr olunur. İnsanın yaradılışı haqqında danışılanda, bəzən onun sudan, bəzən isə gildən yaradılması açıqlanır. Necə ki, Allah Muminun surəsində buyurur: Həqiqətən, Biz insanı süzülmüş palçıqdan yaratdıq.¹⁹

Kimya və biologiya elminin inkişaf etdiyi bir əsrdə, insan və torpaq, eləcə də onların arasındakı oxşar cəhətlər sahəsində elmi tədqiqat və araşdırmalar aparılmağa başlandı.

Bu tədqiqatlar nəticəsində məlum oldu ki, insan və torpaqdakı materiallar, bir-birinə çox oxşardır. Belə ki, insan bədəninin % 61-ni oksigen, %18-ni karbon, % 10-nı hidrogen, % 3-ni azot, % 1.5-ni kalsium, % 1-ni fosfor və geridə qalan digər hissələrini isə başqa elementlər təşkil edir.

Allah bu cansız və şüursuz maddələri məntiqli şəkildə bir araya gətirib, ağıllı və dərrakəli insanı yaratdı.

İnsanın torpaqdan yaradılmasının səbəbini başa düşmək üçün, onun tərkibində torpaqdakı maddələrin olduğunu bilmək kifayət edər.

Bəzi ayələrdə isə insanın sudan yaradılması bildirilir. Aşağıda həmin ayələri gətiririk.

Allah hər bir canlıyı sudan yaratdı. Onlardan eləsi var ki, qarnı üstə sürünür, eləsi var ki, iki ayaq üstündə gəzir, eləsi də var ki, dörd ayaq üstündə gəzir. Allah dilədiyini yaradar. Şübhəsiz ki, Allah hər şeyə qadirdir.²⁰

İnkər edənlər göylər və yer bitişik ikən Bizim onları ayırdığımızı və hər bir canlıyı sudan yaratdığımızı görmədilərmimi?! Hələ də iman gətirmirlərmimi?²¹

İnsanı sudan (nütfədən) yaradıb onu nəsillərə çevirən və aralarında qohumluqlar yaradan Odur. Rəbbin hər şeyə qadirdir.²²

Canlıların və insanın yaradılması ilə bağlı ayələrə nəzər salanda bu cür xəlf edilmənin möcüzəli məsələ olduğunu aydın şəkildə görürük.

Bu möcüzəli yaradılışın formalarından biri canlıların sudan xəlf edilməsidir. İnsanların əksər ayələrdə qeyd edilən bu həqiqətə yetişməsi isə əsrlər sonra mikroskopun icad edilməsi ilə mümkün olub.

¹⁹ Muminun, 12.

²⁰ Nur, 45.

²¹ Ənbiya, 30.

²² Furqan, 54.

Bu gün əsas ensiklopediyalarda "Su canlı maddənin ən böyük xassəsidir. Canlı orqanizmlərin kütləsinin 50-90 faizi sudur" ifadələri geniş yer tutur. Bundan əlavə, haqqında bütün biologiya kitablarında bəhs edilən standart bir heyvan hüceyrəsinin sitoplazması (hüceyrənin əsas maddəsi) da 80 faizi sudan ibarətdir. Sitoplazmanın analiz olunub elmi mənbələrdə qeyd edilməsi Quranın göndərilməsindən əsrlərlə sonra baş verib. Dolayısıyla, bu gün elm dünyasının qəbul etdiyi bu həqiqətin Quranın göndərildiyi dövrdə bilinməsi, əlbəttə ki, mümkün deyildi. Ancaq buna baxmayaraq, Quranda bu məsələyə insanların onu kəşf etməsindən 14 əsr əvvəl diqqət çəkilib.

Dağların vəzifəsi

Allah Quranda Dağların geoloji xüsusiyyəti haqqında belə buyurur: O, göyləri görə biləcəyiniz dirəklər olmadan yaratdı. Sizi yırğalamasın deyə yerə uca dağlar yerləşdirdi və onun hər tərəfinə növbə-növ canlılar yaydı. Biz göydən su endirib onunla orada hər növ gözəl bitkidən bitirdik.²³

Əgər ayəyə diqqət etsək, dağların silkələnməyin qarşısını almaq xüsusiyyətinə malik olduğunu başa düşərik. Quran nazil olduğu əsrdə heç kimin dağların bu xüsusiyyəti barədə xəbəri yox idi. Əsrlər keçdi və yalnız texnologiyanın inkişaf etməsindən sonra dağların bu xüsusiyyəti insanlar üçün kəşf oldu. Çünki keçmişdə insanlar elə güman edirdilər ki, dağlar yalnız nəhəng obyektlərdir və onların həmin xüsusiyyətindən başqa, digər xüsusiyyətləri yoxdur.

Lakin elm adamları dağların yalnız yer üzündə hündür obyekt olmadığını başa düşdülər. Belə ki, alimlər uzun tədqiqatlardan sonra bu nəticəyə gəldilər ki, dağlar öz hündürlüklərindən də uzun olan çox dərin köklərə də malikdilər.

Dağları bu xüsusiyyətləri ilə mismar ilə yerə bərkidilmiş çadıra bənzətmək olar.

Digər bir ayədə isə Allah belə buyurur: Biz yer üzünü döşəmədikmi?! Dağları da dirəklər etmədikmi?!²⁴

Bildiyimiz kimi digər dinlərdən fərqli olaraq İslam dini ilə elm bir-birindən ayrılmaz məfhumdur. Son əsrlərdə meydana çıxan bir çox elmlər vardır ki, Qurani-Kərim bu elmlər barədə 14 əsr əvvəl dəqiqliklə məlumat vermiş və nəhayət dünya elmləri inkişaf etdikdən sonra Quranda deyilən elmi həqiqət öz təsdiqini tapmışdır. Buna misal olaraq Quranın Geologiya elminə işarə edərək dağların və onların Yer kürəsində rolu barəsində tam dəqiqliklə xəbər verməsidir.

²³ Loğman, 10.

²⁴ Nəbə, 6-7.

Hər kəs bilir ki, dağlar şiddətli qasırğa və tufanların zərərinin qarşısını alır, hava axınını düzənləyir, qışda üzərindəki bol qarlar yayda əriyərək çaylara, göllərə axır və bununla da bütün canlılar faydalanmış olurlar.

Həmçinin dağlar olmasaydı Yer üzünün çoxluğunu təşkil edən okean və sular torpağı udar, torpaq yer səthində sabit qalmaz, sular torpaq daxilində cəm ola bilməz və bitkilər də bitməzdi. Qısa desək, Allah yer üzünə lütfü olan dağları yaratmasaydı, Yer kürəsində yaşamaq mümkünsüz olardı.

ABŞ-ın məşhur elmi saytı olan www.qz.com saytında deyilir:

“Dağlar olmasaydı, Yer Mars kimi soyuq və cansız ola bilərdi”.

Lakin dağların ən mühüm digər faydası da vardır ki, bu barədə Allah-tala Qurani-Kərimdə buyurur: Məgər Biz yeri döşək və dağları da payalar etmədikmi?! ²⁵

Uca yaradan Qurani-Kərimdə dağları qısa bir kəlmə ilə “paya” adlandırmasına baxmayaraq onun Yer üzündə olan və gələcək nəsillərin özlərinin də şahidlik edəcəyi böyük bir funksiyasına işarə etmişdir.

Keçmiş ABŞ Prezidenti Jimmy Karterin məsləhətçisi olmuş və eyni zamanda 12 il ABŞ Milli Elmlər Akademiyasının rəhbəri vəzifəsində çalışmış professor Emeritus Frank Pressin iki müəllifdən biri olduğu və bir çox dünya universitetlərində tədris edilən “Earth” (Yer) adı ilə tanınan kitabın 158, 220, 413 və 435-ci səhifələrində dağların köklərinin torpağın dərinliklərinə sancıldığını, buna görə də dağların paya və ya çiv rolunu oynadığını qeyd edərək sxematik təsvirini də göstərmişdir.

Yer kürəsini tədqiq edən müasir elmlər dağların yerin altında dərin köklərinin uzandığını və bu köklərin dağların torpağın üst qatında olan hissəsindən 10-20 dəfə daha nəhəng olduğunu təsdiq edir.

ABŞ-ın məşhur testingtheglobe.com adlı elmi saytında: “Dünya dirəklərlə qorunan yaxud bərkidilən və suyun üzərində üzən bir disk kimidir”- yazılmış və bu şəkil də həmin saytda qeyd olunmuşdur.

İlk dəfə dağların kökünün olduğu 19-cu əsrin sonunda məşhur İngilis alimi Corc Bidel Eri (1801-1892) tərəfindən kəşf edilmişdir.

Belə ki, London Geologiya Cəmiyyətinin saytında “Dağların kökü” haqqında yazılmış məqalədə Corc Bidel Erinin dağların yerin altında kökləri olduğu üçün daha

²⁵ Nəbə, 6,7.

az qravitasiya çəkdiklərini və onların daha çox hissəsinin yerin altında suda üzən aysberq kimi uzandıqlarını söylədiyi qeyd olunmuşdur.

İngiltərənin məşhur ensklopediya saytında deyilir: “Yüksək dağların mantiyanın altında dərinliklərə enən az sıxlıqlı kökləri vardır”.

Fransalı Professor Andre Cailleux 1968-ci ildə çap edilmiş “Anatomy of the Earth” (“Yerin anatomiyası”) kitabında deyir:

“Dağlar dirəklər kimi yerə gömülmüş dərin köklərə malikdir. Bu köklər yerin dərinliklərinə gedib çıxır. Ona görə də dağlar, sanki payaya bənzəyir”.²⁶

Andre Cailleux həmin kitabın 221-ci səhifəsində dağların köklərini belə təsvir etmişdir.

Çox maraqlıdır ki, Quranın nazil olmasından əsrlər sonra dağları Quranın vəsf etdiyi kimi müasir alimlər də həmçinin “paya” adlandırıblar.

Almaniyanın məşhur elmi saytı olan www.researchgate.net saytında D. Pedreira, J. Gallart, J. A. Pulgar və J. Diaz kimi tanınmış alimlər də həmçinin dağların mahiyyətindən bəhs edərkən Qurandan xəbərləri olmaya-olmaya dağları Quran dili ilə “paya” kimi vəsf etmiş və Alp dağlarının kökünün yerin dibinə 42 km dərinliyində uzandığını qeyd ediblər.

Paya ərəb dilində (وَدَّ) “vatəd”, ingilis dilində isə “vedge”, yaxud “peg” adlanır.

Paya bir şeyi saxlamaq üçün tir, dayaq, sütun, dirək deməkdir. Həmçinin külək törpətməsin deyə yerə paya vuraraq çadırı iplə bu payaya bağlayırlar.

Yer üzünü saxlamaq üçün paya rolunu oynayan nəhəng dağlardan biri kimi Himalay dağını misal çəkmək olar.

Himalay dağları silsiləsi 7200 metrdən hündür olan 50-dən çox nəhəng dağları əhatə edir və Yer kürəsində olan ən hündür bir neçə zirvələrə malikdir. Everest adlanan ən yüksək zirvəsi 8848 metr, digər 14 zirvələrindən 10-u isə 8000 metrdən hündürdür. Himalay dağlar silsiləsi Nepal, Hindistan, Butan, Çin və Pakistan kimi Asiya qitəsinin 5 ölkəsini əhatə edir. Bu dağların uzunluğu 2413 km, eni isə 250-300 km – dir. Himalay dağının yer səthindəki hündürlüyü 9 km olmasına baxmayaraq onun yerin altına uzanan kökünün dərinliyi 125 km-dən çoxdur.

Həmçinin də Yer üzünü paya kimi saxlayan dağlara Cənubi Amerika qitəsinin Sakit okean sahili boyunca uzanan və dünyada ən uzun dağ silsiləsi kimi tanınan,

²⁶ Anatomy of the Earth”, Cailleux, səh.220.

uzunluğu 9000, eni 500 və hündürlüyü 7 km olan And dağlarını, Avropada yerləşən Alp dağlarını Avropa və Asiyada yerləşən Qafqaz dağlarını, Afrikada yerləşən Kilimancaro dağını, Avstraliyada yerləşən Kostyuşko dağını misal çəkmək olar.

Yerin üst qatının yırğalanmaması üçün paya rolunu oynayan nəhəng dağlar

Məlumdur ki, Litosferin-yer qabığının aşağısında “Astenosfer” təbəqəsi var. Bu təbəqə Litosferlə müqayisədə daha nazik və hərəkətli təbəqədir. İsti və yarımqatı maddələrdən təşkil olunmuş bu təbəqə yüksək geoloji istiliyə və təzyiqə məruz qalanda yumşalib əriyir. Bərk Litosfer təbəqəsi yavaş hərəkət edən Astenosfer təbəqəsinin üzərində üzür və ya hərəkət edir. Bu təbəqələrin aşağısında yüksək hərərətə malik olan, yarımqatı qayalardan əmələ gələn, təxminən, 2900 km qalınlığında olan və adına “Mantiya” deyilən bir təbəqə var. Yerin üst səthi ilə müqayisədə özündə daha çox dəmir, maqnezium və kalsium ehtiva edən Mantiya daha isti və qalındır. Çünki Yerin daxilindəki hərərət və təzyiq dərinliyə getdikcə daha da çoxalır.

Ona görə də yarımqatı maddə hesab olunan Astenosfer qatının üzərində duran torpağın möhkəm dayanaraq yırğalanmaması üçün yerin dərinliklərinə uzanan dağların olması labüddür.

Bu barədə Uca Allah buyurur: (Allah yer kürəsi möhkəm olsun) sizi yırğalamasın deyə, yer üzündə möhkəm dayanan dağlar, çaylar və düzgün səmt götürməyiniz üçün yollar yaratdı. ²⁷

Bir qədər əvvəldə Loğman surəsindəki ayəyə yenə diqqət edək. Allah həmin ayədə belə buyurur: O, göyləri görə biləcəyiniz bir dirək olmadan yaradıb saxlamış, yer sizi silkələməsin deyə, orada möhkəm dağlar qurmuş və ora cürbəcür heyvanlar yaymışdır. Biz göydən yağış yağdırıb orada cürbəcür gözəl bitkilər bitirdik. ²⁸

Əlbəttə ki, 14 əsr öncə Qurani-Kərimin dağların Yer kürəsində olan rolu barəsində dediyi tam dəqiq məlumat Quranın və Məhəmməd peyğəmbərin (s.ə) Allah tərəfindən haqq olaraq göndərilməsinə bir daha sübutdur.

Allah-tala Qurani-Kərimin bir ayəsində belə buyurur: Onun (Quranın) haqq olduğu onlara bəlli olsun deyə, Biz öz dəlillərimizi onlara həm xarici aləmdə (üfüqlərdə, kainatda, göylərin və yerin ətrafında), həm də onların özlərində mütləq göstərəcəyik.

²⁷ Nəhl, 15.

²⁸ Loğman, 10.

(Ey Peyğəmbər!) Məgər Rəbbinin hər şeyə şahid olması (sənin dediklərinin doğruluğuna) kifayət deyilmi?!.²⁹

Allah insanların doğru yola hidayət olmaları üçün, yaratdığı varlıqlardakı qeyri adi xüsusiyyətləri xatırladaraq, digər bir ayədə isə belə buyurur: De: Həmd olsun Allaha! O Öz dəlillərini sizə göstərəcək, siz də onları görüb tanıyacaqsınız. Rəbbin etdiyiniz əməllərdən əsla xəbərsiz deyildir!³⁰

Mikroskopik həyatın varlığı

Allah Yasin surəsinin 36-cı ayəsində buyurur: Torpağın bitirdiklərindən, (insanların) özlərindən və bilmədikləri başqa şeylərdən bütün cütləri yaradan Allah pak və müqəddəsdir!

Həmçinin Nəhl surəsində belə buyurur:

Sizin minməyinizdən ötrü, həm də zinət üçün atı, qatırı və uzunqulağı (O yaratdı). (Allah) hələ sizin bilmədiyiniz neçə-neçə şeylər də yaradacaqdır.³¹

Ayədən məlum olur ki, Allah insanların xəbərsiz olduğu varlıqları da yaradıb və yaradacaq. Allah Quranın nazil olduğu bir dövrdə, həmin məxluqların yaradılacağına işarə etmişdir.

Belə ki, mikroskopun ixtira olunmasından sonra gözlə görünməyən varlıqlar, mikroskop vasitəsi ilə kəşf oldular. Allahın yaratdığı və onların varlığından insanların xəbəri olmadığı canlılar arasında, uca yaradan olan Allah həddən artıq kiçik canlılar da yaradıb ki, keçmiş zamanlarda onları adi gözlə görmək mümkün olmayıb. Amma zaman keçdi, elm və texnologiya inkişaf etdi və mikroskop vasitəsi ilə onları görmək mümkün oldu. Alimlər Quranın əsrlər öncə işarə etdiyi canlılar haqqında daha çox məlumat əldə etmək üçün, daha geniş və ətraflı tədqiqat aparmağa başladılar. Alimlərin araşdırmaları nəticəsində həmin canlılar haqqında çox sayda və fərqli məlumatlar əldə edildi. Belə ki, bu araşdırmalardan sonra çox kiçik, adi gözlə görünməyən və cüt olmayan varlıqlar kəşf edildi.

Bu kiçik və canlı yaradılmışlar da öz növbəsində həm uca yaradan olan Allahın varlığına, həmdə Quranın möcüzəvi və reallıqlar ilə uyğun olan bir kitab olduğunu sübut edir.

²⁹ Fussilət, 53.

³⁰ Nəml, 93.

³¹ Nəhl, 8.

Kainatın yaradılması

Allah-tala Qurani-kərimdə Kainatın yaranması haqqında belə buyurur:

“O, göyləri və yeri var edəndir. Allah`ın necə övladı ola bilər ki, Onun heç bir yoldaşı yoxdur. Hər şeyi O yaratmışdır. O, hər şeyi biləndir!”³²

Quranın bu məlumatı müasir elmin kəşflərinə tamamilə uyğundur. Astrofizikanın gəldiyi yekun nəticə ondan ibarətdir ki, Kainat özünün bütün məkan-zaman ölçüləri ilə birgə nəhəng bir partlayış nəticəsində müəyyən bir sıfır anında yaranıb. Böyük partlayış nəzəriyyəsi (ingilis dilində “Biq Banq”) güman edir ki, kainat təxminən 15 milyard il əvvəl bir nöqtədəki partlayış nəticəsində heç nədən yaranıb. Bu gün bu nəzəriyyə alimlər arasında kainatın mövcudluğunun başlanğıcı və yaranması haqda yeganə ümumi qəbul edilmiş gümandır.

NASA-nın 1992-ci ildə buraxdığı “COBE” peykinin xüsusilə həssas cihazları kainata böyük partlayışdan sonra yayıldığı güman edilən şüalanmanın qalıqlarını aşkar etdi. Bu kəşf öz növbəsində kainatın heç nədən yaranmasının elmi izahı olan böyük partlayış nəzəriyyəsini təsdiqlədi.

Böyük partlayışa qədər maddə adlı heç nə yox idi. Maddə, cərəyan və zaman nə maddənin, nə cərəyanın, nə də zamanın var olmadığı və sırf metafizik “heç nə” kimi müəyyən edilə bilən mühitdə yaradılıb. Müasir fizikanın elan etdiyi bu böyük həqiqəti Quran bizə 1400 il əvvəl xəbər verib.

Kainatın genişlənməsi

Qurani-kərim kainatın genişlənməsindən hələ 14 əsr əvvəl – astronomiyanın hələ inkişaf etmədiyi bir dövrdə bu sözlərlə bəhs edir:

“Biz göyü qüdrətimizlə yaratdıq və Biz onu genişləndirməkdəyik”.³³

“Göy” sözü Quranda bir çox yerdə kainat və ya kosmos mənasında işlədilir. Burada da məhz bu mənada işlədilib. Yəni Quran kainatın genişləndiyini xəbər verir. Bu gün elm də elə məhz bu nəticəyə gəlib.

XX əsrin əvvəllərinə qədər elmdə belə bir vahid baxış hökm sürürdü ki, kainat hərəkətsiz struktura malikdir və o, əbədi surətdə mövcuddur. Yalnız müasir

³² Ənam, 101.

³³ Zariyat, 47.

texnologiyanın sayəsində aparılan tədqiqat, hesablama və müşahidələr göstərdi ki, kainatın başlanğıcı olub və o, daim genişlənir.

Rus fiziki Aleksandr Fridman və Belçika kosmoloqu Corc Lemetr XX əsrin əvvəlində kainatın daim hərəkətdə olduğunu və genişləndiyini nəzəri cəhətdən hesabladılar.

Bu kəşf müşahidələr yolu ilə 1929-cu ildə təsdiqləndi. Amerika astronomu Edvin Habbəl göyü böyük teleskopla öyrənərək belə nəticəyə gəldi ki, ulduzlar və qalaktikalar daim bir-birlərindən uzaqlaşır. Hər şeyin bir-birindən uzaqlaşdığı kainatı isə daim genişlənən kainat kimi anlamaq lazımdır. Bu prosesin şübhəsizliyi sonrakı illərin müşahidələri ilə dəqiq sübut edilmişdir.

O uzaq zamanlarda bu həqiqət insanlara hələ tam məlum deyildi və Quranda xəbər verilmişdi, çünki Quran Allah'ın – Yaradanın və kainatın Hakiminin sözüdür.

Orbitər

Quranda Günəş və Ay haqda danışılanda bu göy cisimlərinin hər birinin öz müəyyən orbitinin olduğu xəbər verilir:

“Gecəni və gündüzü də, Günəşi və Ayı da yaradan Odur. Onların hər biri bir göydə üzür”.³⁴

Quranın başqa ayəsində həmçinin Günəşin hərəkətsiz olmadığından və bir orbitinin olduğundan bəhs edilir:

“Günəş də özü üçün müəyyən olunmuş yerdə seyr edir. Bu, yenilməz qüvvət sahibi olan, hər şeyi bilən Allah'ın təqdiridir”.³⁵

Quranda xəbər verilən həqiqətlər müasir astronomik müşahidələr nəticəsində aydın oldular. Alimlərin hesablamalarına görə, Günəş “Solar Apex” adlanan orbit ilə saatda 720.000 km nəhəng sürətlə Veqa ulduzu istiqamətində hərəkət edir. Beləliklə, bir qədər kobud şəkildə yuvarlaqlaşdırsaq, o, gün ərzində 17.280.000 km məsafəni qət edir. Günəşlə bərabər eyni məsafəni onun cazibə gücünün təsiri ilə Günəş sisteminin planetləri və onların peykləri də keçirlər. Bundan əlavə, kainatdakı bütün ulduzlar da planlı şəkildə oxşar hərəkəti yerinə yetirirlər.

Bütün kainatın bu cür orbitlərlə bəzənməsi haqda yenə də Quranda deyilir:

³⁴ Ənbiya, 33.

³⁵ Yasin, 38.

“Yolları olan göyə and olsun ki”.³⁶

Kainatda təxminən 200 milyard qalaktika və onların da hər birində təxminən 200 milyard ulduz var. Bu ulduzların əksərinin planetləri, onların isə peykləri var. Bütün göy cisimləri ustalıqla hesablanmış orbitlərə malikdir. Milyonlarla il ərzində bu cisimlərin hər biri başqa cisimlərlə birlikdə öz orbiti ilə tam və qüsursuz harmoniya halında hərəkət edirlər. Onlardan əlavə, bu məkanda kometalar da öz şəxsi yolları ilə hərəkət edirlər.

Bütün bu göy cisimlərinin incəliklə nəzərdə tutulmuş orbitləri var. Milyon illərdir onların hər biri digəri ilə qüsursuz harmoniyada hərəkət edir.

Kainatdakı orbitlər tək göy cisimlərinə xas deyil. Hesablanmış və planlanmış orbitlərlə nəhəng sürətlə həm də qalaktikalar hərəkət edir. Nə qədər ki, bu hərəkət baş verir, onlar bir-birinə toxunmur, onların yolları kəsişmir. Bundan əlavə, o da qeydə alınıb ki, bəzi qalaktikalar onları təşkil edən ulduz və planetlərin heç birinin toqquşması baş vermədən bir-birinin üstündən növbə ilə keçirlər.

Təbii ki, Quranın nazil edildiyi dövrdə bəşəriyyət kosmosun dərinliyinə milyonlarla kilometr məsafədən baxa biləcək teleskopa, müasir fiziki və astronomik bilgilərə malik deyildi. Deməli, yuxarıda göstərildiyi kimi, kosmosun kometaların və ulduzların yollarına malik olması həqiqətini elmi cəhətdən üzə çıxarmaq və təsdiqləmək o dövrdə mümkün deyildi. Ancaq o dövrdə nazil edilən Qurani-kərimdə bu həqiqət bizə aydın xəbər verilib, çünki Quran Allah'ın sözüdür.

Qoruyucu tavan

Allah Quranda bizim diqqətimizi göy quruluşunun bir vacib xüsusiyyətinə cəlb edərək, belə buyurur: Göyü qorunub saxlanılan bir tavan etdik. Halbuki, ayələrimizdən üz döndərirlər.³⁷

Göy quruluşunun bu xüsusiyyəti XX əsrdə elmi tədqiqatların gedişatında öyrənilmişdi.

Yer nüvəsini hər tərəfdən əhatə edən atmosfer Yer üzündə həyatın varlığını təmin etmək üçün çox vacib funksiyaları yerinə yetirir. O, Yerə yaxınlaşan çoxsaylı böyük və kiçik kosmik daşları məhv edir, əridir və beləliklə, meteoritlərin düşərkən Yer üzünə verəcəyi ziyanın qarşısını alır.

³⁶ Zariyat, 7.

³⁷ Ənbiya , 32.

Bununla yanaşı, atmosfer canlı orqanizmlər üçün zərərli olan kosmik şüaları filtdən keçirir. Burada o, zərərsiz şüaları, yəni görünən işıq, infraqırmızı şüanı və radiodalğanı buraxır, çünki onlar həyat üçün vacibdir. Atmosferin müəyyən miqdarda buraxdığı ultrabənövşəyi şüalar bitkilərdə fotosintez prosesi və beləliklə, Yer üzündə hər cür həyatın qorunması üçün çox vacib rol oynayırlar. Günəşin buraxdığı cod ultrabənövşəyi şüanın böyük hissəsi atmosferin ozon qatında ləngiyir və Yer səthinə onun yalnız həyat üçün vacib olan miqdarı çatır.

Meteoritlər bizim dünya üçün böyük təhlükə ola bilərdilər. Ancaq Allah bizim planeti qoruyan və dam rolunu oynayan mükəmməl atmosfer yaratdı.

Atmosferin qoruyucu funksiyası bununla kifayətlənmir. O, Yeri orta hərarəti mənfə 270 dərəcə S təşkil edən kosmik soyuğun buzundan qoruyur.

Yeri kosmosun zərərli təsirlərindən yalnız atmosfer qorumur. Onunla yanaşı, bizim planetə çatan zərərli şüalara qarşı sipər rolunu həmçinin “Van Allen qurşağı” adlanan və Yerin maqnit sahəsinin mənbəyi olan qalxan rolunu oynayır. Günəşdən və başqa ulduzlardan daima çıxan şüa insanlar üçün ölümcül dərəcədə qorxuludur. Günəşdə baş verən və “parlama” adlandırılan enerji partlayışları da xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Onlar elə güclüdürlər ki, “Van Allen qurşağı” olmasaydı, Yer üzündəki bütün canlıları məhv edərdilər.

1)Yerin	nüvəsi
2) və 3) Yeri	əhatə edən iki maqnit qurşağı
4) Bizim Yeri əhatə edən “Van Allen qurşaqları” spiralvarı orbitlərlə fırlanan elektronlara və protonlara doldurulmuş hissəciklər yerləşir.	

Van Allen qurşaqları mənbəyi Yerin maqnit sahəsi olan sferalardır. Bu dairələr bizim planeti zərərli kosmik şüalanmadan qoruyan qalxan rolunu yerinə yetirir.

Yaxın keçmişdə hər bir parlamanın kosmik boşluğa atdığı enerji Xirosimaya atılan atom bombası gücündə 100 milyard bombanın enerjisinə bərabərdir. Parlamadan 58 saat sonra kompasaın əqrəbləri şkala həddini aşdılar. 250 km hündürlükdə hərarətin 2500 dərəcə S-yə qədər sıçrayışı baş verdi.

Başqa sözlə, Yerin üzərində onun xarici təhlükələrdən qorunmasını təmin edən, hər tərəfdən onu bürüyən mükəmməl sistem var. Yerin səmasının bu cür qoruyucu funksiyasının mövcud olması haqda bizə Quranda əsrlərlə bundan əvvəl xəbər verilib.

Geriyə qaytaran göylər

Quranın “Tariq” surəsinin 11-ci ayəsində göyün qaytarmaq xüsusiyyətindən danışaraq, belə buyurur:

“Dönüslü olan göyə and olsun”.³⁸

Maraqlıdır ki, göyün adı Quranda çəkilən bu xüsusiyyəti Quran nazil olduqdan neçə yüz illər sonra elmi yolla müəyyən edilmişdir.

Məlum olduğu kimi, Yeri əhatə edən atmosfer çoxlu qatlardan ibarətdir. Hər qatın həyatın tələbi nöqtəyi-nəzərindən öz vacib funksiyası var. Tədqiqatlar zamanı aydın olduğu kimi, hər bir qat ona çatan cismi və ya şüanı dayandırır və onları ya kosmosa, ya da Yerin səthinə doğru istiqamətləndirir.

1- Müəyyən mərkəzdən ötürülmüş radiodalğaları Yer səthinə əks etdirən ionosfer qatı uzaq məsafələrdən radio və televerilişlər ötürülməsini təmin edir.

2- Ultrabənövşəyi şüalara bənzər zərərli kosmik şüalanmaları geriye, kosmosa əks etdirən ozonosfer qatı bu şüaların yer səthinə çatmasına və həyata zərər yetirməsinə imkan vermir.

3- Troposfer qatı okeanların üzərindən buxarlanan suyu kondensasiya edir və onu yerə yağış şəklində göndərir.

Məsələn, 13-15 km hündürlüyündə yerləşən troposfer Yer səthindən qalxan su buxarının suya çevrilməsini və onun yağıntı şəklində Yerə qayıtmasını təmin edir.

25 km hündürlüyündə yerləşən ozonosfer kosmosdan gələn ultrabənövşəyi şüaları əks etdirir, şüa yerə çatmamış kosmosa qaydır.

İonosfer isə Yerdən ötürülən radiodalğaları peyk kimi əks etdirir və bununla məftilsiz əlaqəni, qəbul etməni, radio və telesiqnalların böyük məsafələrə ötürülməsini təmin edir.

Maqnitosferə gəlcə isə o, Günəşdən və başqa ulduzlardan gələn zərərli radioaktiv zərrəciklərin Yerə çatmasına icazə verməyərək onları əks istiqamətə döndərir.

Atmosferin qatları

Kainat haqda məlumatların yer aldığı Quran ayələrində xüsusən göy qübbəsinin yeddi qatının olmasından danışılır.

³⁸ Tariq surəsi, 11.

Yer üzündə nə varsa, hamısını sizin üçün yaradan, sonra səmaya üz tutaraq onu yeddi qat göy halında düzəldib nizama salan Odur. O, hər şeyi biləndir! ³⁹

Digər bir ayədə isə Allah belə buyurur: Sonra Allah tüstü halında olan göyə üz tutdu... Beləliklə, iki gün ərzində göylər xəlq edildi. O, hər bir göyün işini özünə vəhy edib bildirdi... ⁴⁰

Quranda “Göy” sözündən həm bütün kainatı, həm də planetin göyünü ifadə etmək üçün istifadə edilir. Bu sözün ikinci mənasına nəzər yetirsək, “Yerin göyü” alınır, yəni atmosfer yeddi qatdan ibarətdir.

Bu gün isə məlumdur ki, Yer atmosferinin bir-birinin üzərində yerləşən bir neçə müxtəlif qatı var. Bun-dan əlavə, Quranda da qeyd edildiyi kimi, göy yeddi əsas qatdan ibarətdir...

Elmi mənbələrin birində bu məsələ belə işıqlandırılır:

“Alimlər aşkar ediblər ki, atmosfer bir neçə qatdan ibarətdir. Qatlar bir-birindən əmələ gəldikləri qazların tərkibinə və onlarda olan təzyiq kimi fiziki xarakteristikalara görə fərqlənilir... Yerə ən yaxın olan atmosfer təbəqəsi TROPOSFERDİR. Troposfer atmosferin ümumi kütləsinin 90 faizini təşkil edir. Troposferdən yuxarıda yerləşən təbəqə STRATOSFERDİR. Stratosferin içində olan və ultrabənövşəyi şüaları udan qat OZONOSFER adlanır. Stratosferin üstündə MEZOSFER, onun üzərində isə TERMOSFER qatları yerləşir. Termosferdəki ionlaşmış qazlar İONOSFERİ əmələ gətirir. Yer atmosferinin ən uzaq xarici qatı isə Yer səviyyəsindən 450 km-dən 960 km hündürlüyə qədər uzanan EKZOSFERDİR”. ⁴¹

Atmosfer öz aralarında onları əmələ gətirən qazların tərkibi və ya bu qatlardakı mövcud təzyiq kimi fiziki xüsusiyyətlərinə görə bir-birindən fərqlənən yeddi qatdan ibarətdir. Bu qatların hər birinin Yerdə həyatın qorunması üçün vacib funksiyaları var.

Bu gün məlumdur ki, Yerin atmosferinin bir-biri üzərində yerləşmiş bir neçə qatı var. Bundan əlavə, Qu-randa da qeyd edildiyi kimi, atmosfer yeddi əsas qatdan ibarətdir.

³⁹ Bəqərə surəsi, 29.

⁴⁰ Fussilət surəsi, 11-12.

⁴¹ theQuranleadstheWaytoScienceAz.wordpress.com

Əgər biz adıçəkilən qatları saysaq, Quranda da qeyd edildiyi kimi, atmosferin yeddi qatdan ibarət olduğunu görürük:

TROPOSFER

STRATOSFER

OZONOSFER

MEZOSFER

TERMOSFER

İYONOSFER

EKZOSFER

Yəni Allah bizə bildirir ki, hər atmosfer qatına müəyyən tapşırıq verilmişdir. Həqiqətən, əvvəlki bölümlərdə də gördüyümüz kimi, adıçəkilən hər qatın Yer üzündəki bütün canlılara, o cümlədən insana da gətirdikləri fayda nöqtəyindən öz vacib funksiyaları var. Hər bir atmosfer qatı yağış əmələ gətirilməsindəki iştirakından şüaların keçməsinə qorumağa qədər, radio-dalğaların əks etdirilməsindən meteoritlərin zərərsizləşdirilməsinə qədər öz üzərinə düşən tapşırıqları yerinə yetirir.

Böyük möcüzə də bundadır ki, müasir texnologiyanın köməyi olmadan əldə etməyin mümkün olmadığı bu bilgilər 1400 il əvvəl nazil edilmiş Quranda bizə açıq şəkildə bildirilir.

Aşılayıcı küləklər

Quran ayələrinin birində küləyin aşılama kimi xüsusiyyətinə, həmçinin bu küləklərin hərəkəti nəticəsində yağışların əmələ gəlməsinə işarə edilir.

Allah-tala həmin ayədə buyurur: Biz yüklənmiş külək göndərdik, göydən yağmur endirib sizə su verdik. Yoxsa onu yığıb saxlayan siz deyilsiniz! ⁴²

Quran ayəsində yağıntıların əmələ gəlməsində əsas rolu küləklərin oynadığına diqqət yetirilir. Bununla yanaşı, bu əsrin əvvəlinə qədər elmə küləklərlə yağıntılar arasında əlaqə olması haqda heç nə məlum deyildi. Ancaq müasir meteoroloji tədqiqatlar küləklərin yağışın yağmasında həlledici rol oynadığını anlamağa imkan verdi.

⁴² Hicr surəsi, 22.

Küləklərin aşılama təsiri bu şəkildə həyata keçir.

Küləklərin aşılama təsiri bu şəkildə həyata keçir. Dəniz və okeanların üzərində köpüklənmə ucbatından hər an xeyli miqdarda hava qabarcıqları əmələ gəlir. Bu qabarcıqlar partladıqda millimetrin yüzdə bir hissəsi diametrindəki yüzlərlə zərrəcik havaya atılır. Aerosol adlanan bu zərrəciklər küləklərin sayəsində qurudan qalxan tozla qarışır və atmosferin üst qatlarına köçürlər. Burada onlar bu zərrəciklərin ətrafına yığışan və su damcılarına dönərək qatılaraq su buxarı ilə toqquşurlar. Bunlar isə öz növbəsində birləşərək buludları əmələ gətirir və müəyyən bir müddətdən sonra yağış şəklində yerə düşürlər.

Gördüyümüz kimi, küləklər havada sərbəst halda olan su buxarını və dənizin üzərindən gələn zərrəcikləri soyudur. Yağış buludlarının əmələ gəlməsi bu yolla təmin edilir.

Əgər küləklərdə bu xüsusiyyət olmasaydı, atmosferin üst qatlarında heç vaxt su damcıları əmələ gəlməzdi və yağışa bənzər heç bir şeyi təsəvvür belə etmək olmazdı.

XX əsrin əvvəllərinə qədər küləklərin yağıntı düşməsi ilə əlaqəsi haqda heç nə məlum deyildi. Küləklərin yağış əmələ gətirmə prosesində oynadığı vacib soyuducu funksiyası yalnız müasir meteoroloji tədqiqatlar nəticəsində məlum oldu.

Əsas odur ki, küləklərin yağış əmələ gətirən bu vacib funksiyası haqda Quranda xəbər verilmişdir.

Dənizlərin bir-birinə qarışmaması

Allah-tala dənizlərin alimlər tərəfindən yaxın keçmişdə kəşf edilən bir xüsusiyyətini haqda Qurani-kərimdə belə buyurur:

(Suları şirin və acı olan) iri dənizi O qovuşdurdu. Amma onların arasında maneə vardır, bir-birinə qatışmazlar.⁴³

Dənizlərin bir-biri ilə maneəsiz şəkildə birləşdikləri halda, onların sularının bir-birinə heç bir halda qarışmaması barədə Quranda qeyd olunan xüsusiyyətini okeanoloqlar bu yaxınlarda aşkar ediblər. Aşkar edilib ki, iki qonşu dənizin suları “səthi gərilmə” adlandırılan fiziki güc sayəsində bir-birinə qarışmırlar. Suyun sıxlıq fərqlərindən yaranan bu qüvvə onların arasında dəqiq bir şəkildə görünməz divar ucalaraq iki dənizin suyunun bir-birinə qarışmasına mane olur.

Atlantik okeanı

⁴³ Rəhman, 19-20.

Aralıq dənizi

Duzun Atlantik okeanının suyunda qatılığı 36,0 faizdən az təşkil edir

Ağdənizin suyu

Duzun Aralıq dənizinin suyunda qatılığı 36,5 faizdən artıq təşkil edir

Cəbəllütariq boğazı

Aralıq dənizinin suları Atlantik okeanının suları ilə birləşir. Ancaq bu birləşmənin nəticəsində onların hərarət, duzluluq və sıxlıq kimi xüsusiyyətləri dəyişmir, çünki aralarında gözlə görünməz sərhəd var.

Təbii ki, olduqca maraqlıdır ki, insanlar nə səthi gərilmə, nə okeanologiya, nə də fizika haqda heç nə bilmədikləri dövrdə Quran bu həqiqəti bildirmişdi.

Bu dənizlərdə dalğaların və güclü axınların olmasına, qabarıb-çəkilmələrin baş verməsinə baxmayaraq, dənizlərin suları bir-biri ilə qarışmır. Başqa sözlə, onlar öz aralarındakı sərhədləri keçmirlər. Elmin bu yaxınlarda kəşf etdiyi bu həqiqət Quranın “Rəhman” surəsində hələ 14 əsr əvvəl xəbər verilmişdir.

Uşağın cinsiyyəti

Yaxın vaxtlara qədər insanlar belə hesab edirdilər ki, uşağın cinsiyyətini ya ana hüceyrələri, ya da ən azı ana ilə atadan gələn hüceyrələr birlikdə müəyyənləşdirir. Ancaq Quranda bu mövzuda fərqli məlumat verilmiş, erkəkliyin-dişiliyin bətnə tökülən nütfədən asılı olması bildirilmişdir:

Hər bir cütü erkək və dişə yaradan Odur – nütfədən (döl yatağına) axıb tökülərkən.

44

Quranda verilən bu məlumatın doğruluğu genetika və mikrobiologiya elmlərinin inkişafı ilə qəti şəkildə təsdiq edildi.

Quranda xəbər verilir ki, həm kişi, həm də qadın cinsi uşaqlığa tökülən nütfə ilə müəyyənləşdirilir. Yaxın zamanlara qədər belə hesab olunurdu ki, uşağın cinsi ana hüceyrəsi ilə müəyyən edilir. Quranda olan bilgiləri elm yalnız XX əsrdə əldə etdi.

Cinsiyyətin tamamilə kişidən gələn sperma hüceyrələri tərəfindən müəyyən edildiyi, qadının isə bu işdə heç bir rolunun olmadığı ortaya çıxdı. Cinsiyyəti müəyyən edən əsas amil xromosomlardır. İnsanın quruluşunu müəyyən edən 46 xromosomdan ikisi cinsiyyət xromosomudur. Bu iki xromosom kişidə XY, qadında

⁴⁴ Nəcm , 45-46.

isə XX kimi tanınır. Bunun səbəbi bəhs edilən xromosomların bu hərflərə bənzəməsidir. Y xromosomu özündə kişilik, X xromosomu isə qadınlıq genləri daşıyır.

İnsanın əmələ gəlməsi kişidə və qadında cütlər halında yer alan bu xromosomların bir dənəsinin birləşməsi ilə başlayır. Qadında yumurtalığın mayalanması zamanı iki yerə ayrılan hüceyrənin hər iki parçası da X xromosomunu daşıyır. Kişidə isə ikiyə ayrılan hüceyrə isə X və Y xromosomlarını daşıyan iki fərqli sperma yaradır. Qadındakı X xromosomu kişidəki X xromosomunu ehtiva edən sperma ilə birləşərsə, doğulan uşaq qız olur. Əgər Y xromosomunu daşıyan sperma ilə birləşərsə, bu dəfə uşaq oğlan olur.

Yəni doğulacaq uşağın cinsiyyəti kişidəki xromosomlardan hansının qadının yumurtası ilə birləşməsindən asılı olaraq müəyyən olunur.

Şübhəsiz ki, genetika elmi ortaya çıxanadək, yəni XX əsrə qədər bu məsələlərin heç biri insanlara təfərrüatı ilə məlum deyildi. Bir çox ölkələrdə, bir çox xalqlar arasında hətta belə bir yanlış inanc geniş yayılmışdı ki, uşağın cinsiyyətini guya qadın müəyyən edir, yəni körpənin qız, yaxud oğlan olması guya anadan asılıdır. Qız uşağı doğan qadınların qınanması, onların bəzən incidilməsi və alçaldılması məhz bu yanlış təsəvvürlərdən irəli gəlirdi.

Halbuki, Quranda insanlara genlərin kəşfindən hələ 13 əsr əvvəl bu batil inancı rədd edən bir məlumat verilmiş, cinsiyyətin mənşəyinin qadın deyil, kişidən gələn nütfə olduğu bildirilmişdir.

Cinsin müəyyənlişməsində həlledici rol oynayan amil xromosomlardır.

Yoxdan yaradan Rəbbinin adı ilə oxu! O, insanı laxtalanmış qandan yaratdı. Oxu! Sənin Rəbbin ən böyük kərəm sahibidir! ⁴⁵

“Ələq” – Bətdən asılıb qalma

İnsanın əmələ gəlməsi haqqında Quranda verilən məlumatları araşdırmağa davam etdiyimiz zaman yenə də bir çox mühüm elmi möcüzələrlə qarşılaşırıq.

Kişidən gələn sperma və qadındakı yumurta birləşərkən doğulacaq uşağın ilk özəyi – rüşeym əmələ gəl-miş olur. Biologiyada “ziqota” adlandırılan bu tək hüceyrə əsla vaxt itirmədən bölünərək çoxalacaq və getdikcə kiçik ət parçası halına gələcək.

Ancaq ziqota bu cür böyüməsini boşuna həyata keçirmir. O, ana bətninin divarından asılıb qalır. Malik olduğu çıxıntılar sayəsində torpağa yapışan köklər

⁴⁵ Ələq surəsi, 1-3.

kimi bura yapışır. Ziqota özünün inkişafı üçün ehtiyac duy-duğu zəruri qida maddələrini məhz həmin köklər sayəsində ananın orqanizmindən əməl bilir.

Burada çox mühüm bir Quran möcüzəsi ortaya çıxır. Allah Quranda ana bətninə yapışaraq inkişafa başla-yan ziqotadan bəhs edərkən “ələq” kəlməsini işlədir:

“Ələq” kəlməsinin ərəbcədəki mənası isə “bir yerdən asılıb qalan, bir yerdən yapışb tutan şey” deməkdir. Bu kəlmə dəriyə yapışaraq oradan qan soran zəlilələr haqqında da işlədilir.

Şübhəsiz, ana bətnində inkişaf etməkdə olan ziqotanın bu xüsusiyyətini açıb göstərən kəlmədən istifadə olunması Quranın aləmlərin Rəbbi olan Allahın sözü olmasını bir daha təsdiq edir.

Sümüklərin əzələ ilə örtülməsi

Quran ayələri ilə çatdırılan digər bir mühüm məlumat isə insanın ana bətnindəki əmələgəlmə prosesinin mərhələləri ilə bağlıdır. Ayələrdə körpənin ana bətnində, əvvəlcə, sümüklərinin əmələ gəlməsi, daha sonra isə əzələlərinin yaranaraq bu sümükləri örtüb sarıması xəbər verilir:

Sonra nütfəni ələqə çevirdik, sonra laxtalanmış qanı (ələqi) bir parça ət etdik, sonra o bir parça əti sümüklərə döndərdik, sonra sümükləri ətə örtükdük və daha sonra onu bambaşqa bir məxluq olaraq yaratdıq. Yaradanların ən gözəli olan Allah nə qədər uludur. ⁴⁶

Dölün ana bətnindəki inkişafını araşdıran elm sahəsi embriologiyadır. Embriologiya elmi isə lap elə yaxın zamanlara qədər belə hesab edirdi ki, ana bətnindəki dölün sümükləri ilə əzələləri eyni vaxtda əmələ gələrək paralel şəkildə inkişaf edir. Buna görə də bəzi adamlar uzun zaman bu ayələrin elmlə düz gəlmədiyini iddia ediblər. Ancaq inkişaf etmiş texnologiya sayəsində aparılan daha qabaqcıl mikroskopik araşdırmalar Quranda bildirilənlərin hamısının nöqsansız şəkildə doğru olduğunu ortaya qoydu.

Bu mikroskopik araşdırmalar da göstərdi ki, dölün ana bətnindəki inkişafı prosesi məhz ayələrdə izah edildiyi şəkildə, məhz Quranda təsvir olunmuş ardıcılıq üzrə gedir! Əvvəl embriondakı qığırdaq toxuması sümüyə çevrilir. Daha sonra isə əzələ hüceyrələri sümüklərin ətrafındakı toxumadan ayrılaraq bir yerə yığışır və sümükləri əhatə edir.

⁴⁶ Muminin, 14.

Bu proses “Developing human” (“İnkişaf edən insan”) adlı elmi jurnalda belə izah edilir:

6-cı həftədə qığırdaqlaşmanın davamı olaraq ilk sümükləşmə körpücük sümüyündə ortaya çıxır. 7-ci həftənin sonunda uzun sümüklərdə də sümükləşmə başlayır. Sümüklər yaranmağa davam edəndə əzələ hüceyrələri sümüyü əhatə edən toxumadan ayrılaraq əzələ kütləsini əmələ gətirir. Əzələ toxuması bu şəkildə sümüyün ətrafında ön və arxa əzələ qruplarına ayrılır”.

Qısaı, insanın Quranda təsvir edilən əmələgəlmə mərhələləri müasir embriologiyanın kəşfləri ilə tam uyğunluq və harmoniya içindədir.

Uşağın ana bətnindəki üç dövrü

Quranda insanın ana bətnində üç mərhələli bir proseslə yaradıldığı bildirilir.

“...O sizi analarınızın bətnində üç zülmət içində yaranışdan-yaranışa salaraq yaradır. Bu sizin Rəbbiniz olan Allahdır, hökm Onundur, Ondan başqa heç bir Allah yox-dur. Elə isə necə döndərilirsiniz?»⁴⁷

“Zumər” surəsinin 6-cı ayəsində insanın ana bətnində üç müxtəlif mərhələlərdən keçərək formalaşmasına işarə edilir. Müasir biologiya bu gün iddia edir ki, ana bətnində toxumun embrioloji inkişafının üç müxtəlif mərhələsi var.

Bu gün müasir biologiya elmi uşağın ana bətnindəki embrioloji inkişafının üç fərqli mərhələdə baş verdiyini ortaya qoyub. Bu gün universitetlərin tibb fakültələrində dərs vəsaiti kimi istifadə olunan bütün embriologiya kitablarında bu mövzu ən fundamental araşdırma mövzuları sırasındadır. Məsələn, embriologiya haqqında əsas kitablardan biri olan “Basic Human Embriology” (“Əsas insan embriologiyası”) adlı kitabda bu həqiqət belə ifadə edilir:

“Bətdəki həyat üç mərhələdən əmələ gəlir: preembrionik və ya embrionaqədərki (ilk 2,5 həftə), embrion və ya rüşeym (8-ci həftənin sonuna qədər) və fetal (8-ci həftədən doğuşa qədər) mərhələləri”.

Tibbi dildə “trimeester”, yəni “üç dövr” adlandırılan bu mərhələlər uşağın fərqli inkişaf mərhələlərindən ibarətdir. Bu üç inkişaf mərhələsinin bəlli xüsusiyyətləri qısaca şəkildə belədir:

-Preembrionik mərhələ.

⁴⁷ Zumər, 6.

Ziqota əsasən “1-ci meester” olaraq xatırlanan bu ilk mərhələdə bölünərək çoxalır, bir hüceyrə kütləsi halına gəldikdən sonra özünü bətn divarına yapışdırır, hüceyrələr çoxalmağa davam edəndə 3 təbəqə halında təşkilatlanır.

– Embrionik mərhələ.

“2-ci meester” kimi tanınan ikinci mərhələ cəmi 5,5 həftə davam edir və canlı bu müddət ərzində “embrion” və ya “rüşeym” adlandırılır. Bu mərhələdə hüceyrə təbəqələrindən bədənə başlıca əzaları, təməl orqan və sistemləri əmələ gəlir.

“Zumər” surəsinin 6-cı ayəsində insanın ana bətnində üç müxtəlif mərhələlərdən keçərək formalaşmasına işarə edilir. Müasir biologiya bu gün iddia edir ki, ana bətnində toxumun embrioloji inkişafının üç müxtəlif mərhələsi var.

– Fetal mərhələ.

Hamiləliyin “3-cü meester”i adlandırılan mərhələyə daxil olanda rüşeym (embrion) artıq “fetus” adlandırılır. Bu mərhələ hamiləliyin 8-ci həftəsindən etibarən başlayır və doğuşa qədər davam edir. Əvvəlki mərhələdən fərqlənən xüsusiyyəti isə fetusun üzü, əlləri və ayaqları aydın bilinən və insanın xarici görünüşünə malik olan bir canlıya çevrilməsidir. Mərhələnin başlanğıcında döl 3 sm ölçüdə olsa da onun bütün orqanları əmələ gəlir. Bu mərhələ 30 həftəyədək, inkişaf prosesi isə doğuş həftəsinə qədər davam edir.

Dölün ana bətnindəki inkişafı haqqındakı bu məlumatlar yalnız müasir texnoloji avadanlıqların köməyi ilə aparılmış müşahidələr sayəsində əldə edilib. Ancaq göründüyü kimi, bu məlumatlar da bir çox digər elmi həqiqətlər kimi yalnız Quran ayələrində möcüzəvi şəkildə xəbər verilmişdir. Bəşəriyyətin təbabət sahəsində heç bir müfəssəl biliyə sahib olmadığı dövrlərdə Quranda bu dərəcədə dolğun, ətraflı və səhih bilgilərin verilməsi şübhəsiz ki, Quranın Allah kəlamı olduğunun aşkar sübutudur.

“Biz insana ata-anasına tövsiyə etdik. Anası onu çox zəif bir halda daşımışdı. Uşağın süddən kəsilməsi isə iki il ərzində olur. Biz insana buyurduq: “Mənə və ata-anana şükr et. Axır dönüş Mənədir!””⁴⁸

Ana südü

Ana südü körpənin qidaya olan ehtiyacını qüsursuz olaraq ödəmək və uşağı mümkün infeksiyalardan qorumaq üçün Allah`ın yaratdığı bənzərsiz bir nemətdir.

⁴⁸ Loğman, 14.

Çağdaş dövrün texnologiyası əsasında istehsal edilən uşaq yeməkləri də bu möcüzəli qidanın yerini verə bilmir.

Ana südünün uşaq üçün zəruri olan faydalı cəhətlərinin siyahısına zaman keçdikcə yeni-yeni məqamlar əlavə edilir. Elmin ana südü ilə bağlı yenicə kəşf etdiyi həqiqətlərdən biri də uşağın ana südü ilə iki il ərzində qidalandırılmasının çox faydalı olmasıdır. Elmin yeni kəşf etdiyi bu mühüm məsələni Allah bizə “(uşağın süddən) kəsilməsi isə iki il ərzində olur...”⁴⁹ ayəsi ilə hələ 14 əsr əvvəl məlumat vermişdi.

Yuxarıda nəzərdən keçirdiklərimiz bizə bir daha sübut edir ki, Quran bütün məzmunu həqiqi olan bir kitabdır. Onun ayələrində insanların onun nazil edildiyi dövrdə bilə bilməyəcəyi həqiqətlər xəbər verilib. Əlbəttə ki, bunların hamısı, bu müqəddəs kitabın insan sözü olmadığına təkzibedilməz bir sübutudur. Quran hər şeyi heç nədən yaradan və özünün bütün yaratdıqlarına bələd olan Allah-talanın sözüdür.

Ayələrin birində Allah belə buyurur: Onlar Quran barəsində düşünməzlərmi? Əgər o, Allahdan qeyrisi tərəfindən olsaydı, əlbəttə, onda çoxlu ziddiyyət tapardılar”.⁵⁰

Quranda heç bir yanlışlıq və ikimənalılıq yoxdur, onda olan bilgiler hər gün bu İlahi kitabın yeni-yeni möcüzələrini açıqlayır. İnsana gəlincə isə o, Allahın nazil etdiyi Qurana etibar etməli və onu həyatda öz bələdçisi kimi qəbul etməlidir. Başqa bir ayədə isə Allah insanlara xitab edərək, belə buyurur: Bu nazil etdiyimiz mübarək bir kitabdır, ona tabe olun və Allahdan qorxun ki, bəlkə, sizə rəhm edilsin!⁵¹

Qaynaqlar

- 1-Qurani-Kərim.
- 2- Nəhcülbəlağə
- 3-Səhifeyi-Səccadiyyə
- 4- Məclisi, Məhəmməd Baqir, Biharul-ənvaril-camiəti lidurəri əxbaril-əimmətil-əthar.
- 5- Nuri, Hüseyn, Müstədrakül-Vasail.

⁴⁹ Bəqərə, 233.

⁵⁰ Nisa, 82.

⁵¹ Ənam, 155.

- 6- İbni Yəqub, Kuleyni, Məhəmməd, Üsuli-Kafi.
- 7- Hurr Amili, Əbu Cəfər, Məhəmməd, Vəsaiuş-Şiə.
- 8- İbni Əbi Əhməd, Seyyid Rəzi, Məhəmməd, Nəhcül-Bəlağə.
- 9- Əbdül-Vahid, Əbulfəth Nasihuddin, Ğurərul-Hikəm.
- 10- İbni Yəqub, Siqətul-İslam, Kuleyni, Muhəmməd, Furuul-Kafi.
- 11- İbn Hüseyin ibn Musa ibn Bəbaveyhi əl-Qummi, Məhəmməd ibn Əli, Məanil-Əxbar.
- 12- Təbərsi, ibni Həsən, Fəzl, Məkarimul-Əxlaq.
- 13- Təbərsi, ibni Həsən, Fəzl, Məcməul-Bəyan.
- 14- İbni Hüseyin ibni Musa Bəbaveyhi əl-Qummi , Məhəmməd ibn Əli, İləluş-Şərayi.
- 15- Razi, Fəxrüddin, Təfsiri-Kəbir.
- 16- Zeynül-Abidin, Əli ibni Huseyn, Səhifə Səccadiyyə.
- 17- Məkarim Şirazi, Nasir, Quranda Əxlaq.
- 18- Qummi, Şeyx Abbas, Məfatihul-Cinan.
- 19- Məğribi, Qazi Əbu Əbdullah, Muhəmməd, Şəhabul-Əxbar.
- 20- Qiraəti, Muhsin, Nur təfsiri.
- 21- Beyhəqi, İbni Huseyn, Əbul-Fəzl, Muhəmməd, Tarix Beyhəqi.
- 22- İbni Cümə Huvəyzi, Əbdu-Əli, Nurus-Səqələyn.
- 23- Tusi, Xacə Nəsrüddin, Adabul-Mutəəllimin.
- 24- İbni Əbdul-Məlik Hindi, Əlaüddin Əli, Kənzul-Ummal.
- 25- İbni Muhəmməd Şuəyri, Şeyx Tacəddin, Muhəmməd, Camiul-Əxbar.
- 26- Nəraqi, Muhəmməd Məhdi, Camius-saadat.
- 27- Anatomy of the Earth”, Cailleux (Səhifə 71-dədi)
- 28- theQuranleadstheWaytoScienceaz.wordpress.com (Səhifə 80)/

29- Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. М., 1986. с. 7. (Səhifə 98).

30- А.С.Боголюбов. Пересечение и наказание в мусульманском праве /Ислам. Религия. Общество. (Səhifə 99).

31- Давид Рене, Жоффре-Спинози Камилла. Основные правовые системы современности. М., 1998. с. 309. (Səhifə 99).